

KIBRIS SORUNUNUN TÜRK DIŞ POLİTİKASINA ETKİSİ VE ABD-SSCB İLE İLİŞKİLER

Giray SAYNUR DERMAN*

Vefa KURBAN**

Öz

Stratejik açıdan tarihin her döneminde Doğu Akdeniz’de kilit konumunda bulunan Kıbrıs Adası günümüzde de bu önemini korumaktadır. Sahip olduğu bu stratejik önem sebebi ile Ada’da tarih boyunca var olan siyasi çatışmalar halen devam etmektedir. 1950’li yılların sonlarında ortaya çıkan Kıbrıs sorunu ise Türk Dış Politikasını ve iç siyasi hayatını etkileyen en önemli meselelerden biri olmuştur ve Türk Dış Politikası Kıbrıs sorunuyla beraber büyük bir değişim geçirmiştir. İkinci Dünya Savaşı’nın bitmesini takip eden Soğuk Savaş dönemiyle beraber Türkiye tek yönlü Batı yanlısı bir dış politika izlemeyi tercih etmiştir. Ancak 1974 yılında zirve yapan Kıbrıs sorununda Türkiye Batılı müttefiklerinden yeterli desteği bulamamış ve ABD’nin silah ambargosuyla cezalandırılmıştır. Bu dönemde izlenmekte olunan tek yönlü dış politikanın milli menfaatlere zararlı olduğu çok acı bir şekilde tecrübe edilmiştir. ABD-Sovyet rekabeti ve NATO’ya endeksli dış politika yerine daha dengeli ve çok yönlü bir dış politika tercih edilmiştir. Bu makalede Türk Dış Politikasında Kıbrıs Sorunu çerçevesinde Türkiye-ABD-SSCB ilişkileri, siyasi boyutları itibarıyla ve uluslararası ortam bağlamında arşiv malzemeleri ve Sovyet basını taranarak incelenmiştir. Türkiye-SSCB ilişkilerinin doğası ve tarihsel gelişmeler dinamik analiz ve senkronik tarih anlayışı bağlamında incelendiğinde mevcut ilişkinin uluslararası sistemin ve iç politikadaki gelişmelerin bağımlı değişkeni olduğu gerçeği ortaya çıkmaktadır.

Anahtar Kelimeler: Türk Dış Politikası, Kıbrıs Sorunu, Türkiye, SSCB, ABD, Uluslararası Sistem.

THE EFFECT OF THE CYPRUS ISSUE ON THE TURKISH FOREIGN POLICY AND RELATIONS WITH US-USSR

Abstract

The Cyprus Island, which have had a key role strategically in the Eastern Mediterranean in each period of the history, currently keeps its importance. Due to its strategic importance, the political conflicts that exist in the island throughout the history still keep going on. The Cyprus issue, started in late 1950’s, have been one of the most important matters that affects the Turkish Foreign Policy and the internal political life and Turkish Foreign Policy

* Doç. Dr., Sakarya Üniversitesi Siyasal Bilgiler Fakültesi Uluslararası İlişkiler Bölümü.
(gsaynur@gmail.com).

** Doç. Dr., İzmir Ekonomi Üniversitesi Fen Edebiyat Fakültesi Tarih Bölümü.
(vefa.kurban@deu.edu.tr).

have changed dramatically with this issue. With the start of the Cold War Period that follows the end of the World War II, Turkey had chosen to follow up a unilateral pro-Western foreign policy. However in the Cyprus issue that peaked in 1974, Turkey couldn't get the necessary support from its Western allies and instead was punished by US weapon embargo. In this period it was bitterly experienced that the followed unilateral foreign policy had harmed the national benefits. Afterwards Turkey has preferred to follow a more balanced multilateral foreign policy rather than a policy indexed to NATO and US-Soviet rivalry. In this article the relationships among Turkey, US and USSR are analyzed from political aspects and in the context of international system within the framework of the Cyprus issue in the Turkish Foreign Policy by scanning the archives and the Soviet press. When the nature of Turkish-USSR relations and the historical facts were examined in the context of a dynamical analysis and synchronous historical overview, cited relation appeared as a dependent factor of the international system and developments in their internal politics.

Keywords: Turkish Foreign Policy, The Cyprus Issue, Turkey, USSR, USA, International System.

Giriş

Kıbrıs Adası 1571 yılında Osmanlı Devleti'nin egemenliğine girmiş ve 1878 yılına değin de Osmanlı yönetiminde kalmıştır. Rusların Osmanlı Devleti'nin sınırlarını tehdit etmesi, Osmanlı Devleti'nin ada üzerindeki hâkimiyetini, İngiltere'ye geçici olarak terk etmesinin ardından ada uzun yıllar İngiliz egemenliğinde kalmıştır. 1829 yılında Edirne Antlaşması bağımsızlığını elde eden Yunanistan, Kıbrıs Adası'na bir başka boyut kazandırmıştır.

İngiltere'nin yönetimi ele aldığı tarihten I. Dünya Savaşı'na kadar olan dönem arka planda Yunanistan'ın kıskırtması ile Ada'daki Türklere karşı Rumların Enosis¹e ulaşma çabaları² için yaptıkları eylemlere Türklerin karşı koyması ile geçmiştir.³ 1914'te Osmanlı Devleti'nin Almanya ve Avusturya-Macaristan'ın yanında savaşa girmesi üzerine İngiltere Kıbrıs'ı ilhak edince, Rumlar da Yunanistan'a bağlanabilmek için umutlanmışlardı. Bu ilhak kararı, Yunanistan ve Rumları sevindirmiştir. Burada yaşayan Türkler ise ilhaki endişe ile takip etmişlerdir.

- 1 Enosis kelimesi, Rum kökenli bir kelimedir ve anlam olarak "ilhak"ı ifade etmektedir. Bu kavram, 1791 yılından beri, yani Megali İdea haritasının ilk çizilmiş olduğu günden bu yana gündem konusudur. Yunan Ortodoks Kilisesi, Fener Rum Patrikhanesi, aynı zamanda Bizans hayalleri kuran Yunan Devleti tarafından destek gören Kıbrıs'taki bu hareket, uzun yıllar hem kilise hem de Yunan okulları aracılığıyla gençlere aşılannmıştır. Ahmet Aydoğdu, *Kıbrıs Sorunu Çözüm Arayışları-Annan Planı ve Referandum Süreci*, Ankara 2005, ss. 10-11.
- 2 1814 yılında, Yunanlılar tarafından kurulan *Filiki Eteryä* isimli gizli örgütün hayata geçirmek için yemin ettiği "Megali İdea"da (Büyük Yunanistan) on ilke yer almaktadır. Bunlardan birisi Kıbrıs'ın Yunanistan'a ilkahıdır. Bkz. Murat Hatipoğlu, *Yunanistan'daki Gelişmelerinin Işığında Türk-Yunan İlişkilerinin 101 Yılı (1821-1922)*, Türk Kültürünü Arş. Ens. Yayınları, Ankara 1988, ss.23-24.
- 3 Bener Hakkı Hakeri, *Başlangıcından 1878'e dek Kıbrıs Tarihi*, KKTC Milli Eğitim ve Kültür Bakanlığı Yayınları, No: 28, Ankara 1993, s. 299.

İngilizler Ada halkının Büyük Britanya vatandaşlığına geçmesini istemişler; İngiliz vatandaşlığını kabul etmeyen bazı Kıbrıslı Türkler Anadolu'ya göç ederken, vatandaşlığı kabul edenlerin bir kısmı ise İngiltere'ye göç etmişlerdir. Buna karşın Mısır ve Yunanistan'da yaşayan Rumlar ise adaya göçe başlamışlardır.

Birinci Dünya Savaşı sonucu Osmanlı Devleti savaşı kaybedince Rumların "Enosis" için faaliyetler artmış ve Kıbrıs Türkleri için de zor bir dönem başlamıştır. Kurtuluş Savaşı boyunca Kıbrıs Türkleri her şeyi göze alarak kendi aralarında topladıkları yardımları illegal olarak Anadolu'ya göndermişlerdir. Yunanlılara karşı Türklerin kazandığı önemli başarı Kıbrıs Türklerini sevindirmiştir. Ancak Ada'nın yeniden Türk idaresine verilmesinin kolay olamayacağını anlayan Kıbrıs Türkleri bu sevinci hüznle karşılaşmıştır.⁴

Hatta 16 Ekim 1915 tarihinde İngiltere, eğer yandaşı olursa Yunanistan'a Kıbrıs'ı vermeyi bile teklif etmiştir. İngiliz idaresinin Rum yanlısı tutumu, Kıbrıs Türklerinin de Enosis'i önleme yönündeki çabaları teşkilatlanmak ihtiyacını ortaya koymuştur.⁵ 1919 Mayıs ayı ortalarında Kıbrıs Türk Halkı adına önde gelen Türk Temsilcileri tarafından İngiliz Sömürgeler Bakanı'na bir dilekçe gönderilerek almış bin Türkün Ada'nın Yunanistan'a bağlanmasına karşı olduklarını duyurmuşlardır.

Milli Mücadele'nin zafere ulaşmasının ardından 24 Temmuz 1923'te imzalanan Lozan Barış Antlaşması, Kıbrıs Türkleri için yeni umut olmuştur. Türkiye Cumhuriyeti İtilaf Devletleri tarafından resmen tanınmıştır.⁶ Türkiye, Batı Trakya ve Musul gibi önemli topraklarını kaybetmiş ve Kıbrıs'ın İngiliz idaresinde kalmasını Lozan Barış Antlaşması'nın 20. Maddesi ile tanımak zorunda kalmıştır. Bu anlaşmanın 20 ve 21. maddeleri Kıbrıs Türkleri ile ilgilidir.⁷

Özellikle Lozan Anlaşması'ndan sonra başlayan süreçte Türkiye Kıbrıs'ı bir sorun olarak görmese bile, adadaki olaylar yavaş da olsa Türk dış politikasını etkilemeye başlamıştır.

1878 yılında fiilen ve 1923 yılında da resmi olarak İngiliz idaresi altına giren Kıbrıs'ta, Rumlar adanın statüsünün değiştirilmesi için faaliyette bulunmuşlardır (1925-1959). 1928 yılında Yunanistan; İngiltere, Fransa ve Rusya'ya bir nota vererek, adanın kendisine bağlanmasını talep etmiştir. Ancak daha sonra İngiltere Ortadoğu siyasetini değiştirmiş ve akabinde de Rum yanlısı

4 Hikmet Öksüz, "Lozan'dan Sonrası Kıbrıs Türkleri'nin Anavatana Göçleri", *Tarih ve Toplum*, İletişim Yayınları, Temmuz 1999, s. 35.

5 10 Aralık 1918'de Kıbrıs Türklerinden öğretmen Mehmet Remzi Okan ile Müftü Ziya Efendi'nin girişimleri ile Enosis'i önlemek için Lefkoşa'da Meclis-i Milli toplanmıştır.

6 Hikmet Öksüz, "Kıbrıs Meselesi'nin En Zor On Yılı'nın Dış Basında Yansımaları (1950-1960)", *Türk Yurdu*, Sayı 291, Kasım 2011, <http://turkyurdu.com.tr/1733/kibris-meselesinin-en-zor-on-yilinin-dis-basinda-yansimalari-1950-1960.html> (Erişim 0.05.2016)

7 Murat Hatipoğlu, *Yunanistan'daki Gelişmelerinin Işığında Türk-Yunan İlişkilerinin 101 Yılı (1821-1922)*, Türk Kültürünü Arş.Ens. Yayınları, Ankara 1988, ss.23-24

politikasını değiştirmiştir. Rumlar da 18 Ekim 1931 yılında İngiliz yönetimine karşı ilk kez isyan etmişler.⁸

İngilizler, isyanın ardından Ada'da asayişi yeniden sağlamak için sıkıyönetim ilan etmiş ve bu baskıcı hareketten Türkler de nasibini almıştır.⁹ Bu sıkıyönetim sürecinde Türkler isyana karışan Rumlardan daha fazla baskı ve keyfi bahanelerle işten el çektirilmişlerdir.¹⁰

II. Dünya Savaşı sonrası Yunanistan Ada'nın geleceğinde söz sahibi olmak ve tamamen kendi yönetimlerine geçirmek için ABD ve İngiltere'ye Kıbrıs'ta üs dahi verebileceğini belirtmiştir.¹¹

Kıbrıs Türkleri, "Rumların Yunanistan ile birleşme önerisi"ne karşın "taksim" edilmesi görüşünü ileri sürmüşlerdi. Nasıl ki Yunanistan Rumların yanında yer alıyorsa bu süreçten itibaren Türkiye Hükümeti de Kıbrıs Türklerinin yanında yer almıştır. Bu dönemde İngiltere Kıbrıs'ta özerk bir idare teklif etmiş ancak Rumlar bu teklife şiddetle karşı çıkmışlardır. Bir anlamda İngiltere ile Rumlar artık ters düşmüşlerdir.¹²

Türkiye'nin Kıbrıs meselesine ilgisi II. Dünya Savaşı sonrası özellikle basının da bölgeye ilgisi ile daha bir önem kazanmıştır.

Türkiye'de 14 Mayıs 1950'deki seçimleri kazanarak yönetime gelen Demokrat Parti döneminde Kıbrıs meselesi olmadığı görüşü hakim olmuştur.¹³ Ancak bu dönemde özellikle Yunan ve Rum liderlerin Kıbrıs meselesini uluslararası platforma taşınmasıyla birlikte Türkiye de Kıbrıs meselesinde aktif bir siyaset yürütmeye başlamıştır. Rumların Türklere karşı silahlı bir eylem içinde bulunmaları hem Kıbrıs Türkleri ile Rumların hem de Türkiye ve Yunanistan arasında bir gerilimin yaşanmasına sebep olmuştur.¹⁴

1955 yılından itibaren EOKA Teşkilatı eylemlerini başlatmıştır. Kıbrıs'ın Lefkoşa, Larnaka, Limasol ve Magosa çeşitli şehirlerinde devlet dairelerine saldırmışlardır. Askeri mekanlar ve radyo kanallarına bombalı saldırı düzenlemişler ve maddi manevi zararlara sebep olmuşlardır. Birçok kişi hayatını kaybetmiş ya da yaralanmıştır.¹⁵ Bu olayların artması ile İngiltere'nin

8 Toluner Sevin, *Kıbrıs Uyuşmazlığı ve Milletlerarası Hukuk*, İstanbul 1977, ss.13-15.

9 *Başbakanlık Cumhuriyet Arşivi (BCA)*, 030.01. /124.886.14

10 Fikret Kürşat ve diğerleri, *Belgelerle Kıbrıs'ta Yunan Mezalimi*, Kutsun Yayınevi, İstanbul 1978, s.109.

11 Melek M. Fırak, "Kıbrıs Sorunu'nun Türk Dış Politikasına Etkileri (1955-1997)", *Çağdaş Türk Diplomasisi 200 Yıllık Süreç (15-17 Ekim 1997 Ankara Sempozyuma Sunulan Bildiriler)*, Türk Tarih Kurumu Yayınları, Ankara 1999, s.554.

12 Müge Vatanserver, "Kıbrıs Sorununun Tarihi Gelişimi", *Dokuz Eylül Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi* Cilt: 12, Özel Sayı, 2010, s. 1497.

13 Mustafa Albayrak, *Türk Siyasi Tarihinde Demokrat Parti (1946-1960)*, Phoenix Yayınları, Ankara 2004, s. 427.

14 Fahir Armaoğlu, *20. Yüzyıl Siyasi Tarihi*, Cilt: 2, Alkım Yayınevi, İstanbul 2005, s. 529-530.

15 Erol Manisalı, *Dünden Bugüne Kıbrıs*, Yenigün Haber Ajans Basın ve Yayıncılık, İstanbul 2002, s.25.

talebi doğrultusunda Londra'da, başta İngiltere olmak üzere Türkiye ve Yunanistan arasında Londra Konferansı yapılmıştır. Bu konferansta Yunan tarafı self-determinasyon talebinde bulunurken, Türkiye mevcut yapının devam etmesinden yana görüş bildirmiştir.¹⁶ Bu konferans sonucu önemli bir sonuç çıkmamasına rağmen İngiltere Kıbrıs meselesinin çözüm sürecinde Türkiye'yi bir aktör olarak kabul etmiştir. İngiltere konferans sonrası Ada'ya özerklik verilmesi yönünde ara formül belirlemiştir.

Londra Konferansının akabinde 11 Şubat 1959'da Zürih Antlaşması ve 19 Şubat 1959'da Londra Antlaşmaları imzalanmıştır. Bu antlaşmalar sonucunda üç ülkenin garantörlüğünde Kıbrıs Cumhuriyet'nin kurulması yönünde uzlaşmıştır. Kıbrıs'ta Türkiye'nin yeniden söz sahibi olması Türk Dış Politikasının başarılarından olduğunu söyleyebiliriz. Öyle ki adadaki nüfusu Rumlara nazaran daha az olan Türk toplumu yönetimde söz sahibi olmuştur.

16 Ağustos 1960 tarihinde Kıbrıs Anayasası'nın yürürlüğe girmesiyle de Kıbrıs Cumhuriyeti resmen kurulmuştur.¹⁷ Buna göre adadaki Rumlar ve Türkler ortaklık esasına göre yaşayacaklardı. Ancak bu statü yürümedi ve Rumlar şiddet hareketlerine başladılar. 1960-1974 arası geçen dönemde süren Enosis faaliyeti üzerine Temmuz 1974'te Türkiye, Kıbrıs'a askeri harekatta bulunmuştur. Kıbrıs Türkleri Rumlarla federasyon esasında eşit statü elde edemeyince Kıbrıs Türk bağımsız devletlerini ilan etmişlerdir.¹⁸

1960'larda Türk Dış Politikasının esas meselesi Kıbrıs meselesi haline almıştır. Türk dış politikasındaki diğer meseleler de Kıbrıs konusunun etkisinde bir gelişme göstermiştir. ABD, Sovyetler Birliği, Yunanistan ve Orta Doğu ülkeleri ile ilgili oluşturulan politikalar da Kıbrıs'la bağlantılıdır.¹⁹

Soğuk Savaşın bitmesi ile, Türkiye İkinci Dünya Savaşı'nın sonuna kadar sürdüğü politikasını değiştirmek zorunda kalmış ve Türk dış politikası bu çerçevede yeniden şekillenmeye başlamıştır. Böylece yeni Türkiye özellikle bölgesel aktör konumunu güçlendirici bir vizyon belirlemiştir.

1. ABD İle İlişkiler

1960'lardaki Türk dış politikasının ikinci önemli unsuru, ABD ile olan ilişkilere dir. İkili ilişkilerde 1960-1980 arası döneme bakıldığında, tespit edilecek temel konu Türkiye'nin Batı Blokunda yer alması ve NATO üyesi olmasıdır. Türk-Amerikan ilişkilerinin de bu çerçevede işlemesi gerekir. Ancak ikili ilişkiler Kıbrıs meselesine göre şekillenmiştir. Aynı şekilde Türkiye Yunanistan ilişkileri

16 *Milliyet*, 31 Ağustos 1955

17 Bahadır Bumin Özarslan, *Uluslararası Hukuk Açısından Kıbrıs Sorunu ve Avrupa Birliğinin Yaklaşımı*, İstanbul 2007, s. 27

18 Ömer Talu, "Kıbrıs Sorunu ve Türkiye -AB İlişkileri", <http://www.abhaber.com/kibris-sorunu-ve-turkiye-ab-iliskileri/> (Erişim 29 Aralık 1914)

19 Fahir Armaoğlu, *20. Yüzyıl Siyasi Tarihi*, (Cilt 1-2:1914-1995), Alkım, İstanbul 2004, s.783.

de Kıbrıs meselesine bağlı kalmıştır. ABD de NATO'nun güneydoğu cephesini sağlamlaştırmak için iki ülkeye aynı mesafede bulunmuştur. Bu yüzden 1964 ve 1974 Kıbrıs buhranlarında Türk-Amerikan münasebetleri ciddi sarsıntılar geçirmiştir.²⁰

Türkiye bu dönemde ABD ile beraber aynı zamanda İngiltere ve Yunanistan ile olan ilişkilerini geliştirmiş ve özellikle NATO üyesi olması sebebiyle bir problem yaşanmamasına gayret etmiştir. Bu yüzden Kıbrıs meselesini gündemden düşürmüştür. Hatta Kıbrıs'ın İngiltere'ye bağlılığını kabul etmiştir.²¹ Ancak Kıbrıs'ın Lozan Antlaşması'na²² dayanarak geleceğinin belirlenmesinde taraf olarak görülmesini vurgulamıştır.²³

Aslında, ABD için Kıbrıs, etnik değil stratejik bir sorundur. ABD'nin, Kıbrıs Sorunu ile ilgilenmesinde temel etken bu bölgedeki genel dengenin SSCB lehine değişmesini ve bu devletin bölgeye nüfuzunu önlemeye yöneliktir.²⁴

Kıbrıs'ın Zürih ve Londra; Kuruluş, İttifak ve Garanti Anlaşmaları uyarınca kabul edilen anayasası, iki toplumlu, toprak ayırımına dayanmayan federasyon diye nitelenebilecek bir sistem öngörmüştür. Bu antlaşmalarda benimsenen adada bağımsızlık planının oluşmasında ABD önemli bir rol oynamıştır. ABD, tarafsızlık politikasını devam ettirmekle birlikte sorunun BM gibi açık bir forum yerine, NATO içinde tartışılıp sonuca bağlanması taraftarı olmuştur. ABD'nin bu tercihi Enosisi, gerçekleştirmeye çalışan Makarios'un iyi ilişkiler kurmuş olduğu SSCB ve Bağlantısızlar Grubu ülkelerinin BM'de etkin olmasının etkili olduğu söylenebilir.²⁵

20 Fahir Armaoğlu A.g.e., Alkım, İstanbul, s.783.

21 Çağrı Erhan, "ABD ve NATO'yla İlişkiler", içinde *Türk Dış Politikası Kurtuluş Savaşından Bugüne Olgular, Belgeler, Yorumlar* 1.Cilt, ed. Baskın Oran, İstanbul, İletişim Yayınları, 2002, ss. 687-689

22 1918 yılı 3 Mart tarihinde imzalanan Brest-Litovsk Antlaşmasıyla Rusya, Kars, Ardahan ve Batum'u Osmanlı Devletine geri verdiği takdirde, Osmanlı Devleti ve İngiltere arasında imzalanmış olan 1 Temmuz 1878 tarihli ek anlaşmanın 6. maddesi gereğince Kıbrıs'ın İngiltere tarafından Türkiye'ye geri verilmesi icap ediyordu. Fakat 5 Kasım 1914 tarihinde İngiltere, savaşın çıkmasını bahane ederek, Kıbrıs'ı ilhak etmiştir, İngiltere'nin bu ilhaki 24 Temmuz 1923 tarihinde Türkiye tarafından Lozan Antlaşması'yla kabul edilmiştir. Bu süreçte bahsi geçen antlaşmaya dayanarak Kıbrıs'taki Türklerin seçme haklarından istifade ederek, İngiliz veya Türk vatandaşlığını seçmeleri talep edildi. Türk vatandaşlığını seçenler 1940 yılına kadar devam eden göçe başladılar. Bu şekilde adada yaşayan Türk nüfusu, Rum nüfus karşısında azalma gösterdi. Lozan Antlaşmasında aynı şekilde Türkiye'nin Kıbrıs ve diğer adalar üzerindeki her türlü hakkından ve sıfatından feragat edeceği ve adaların geleceği meselesinin ilgili kişilerce yeniden düzenleneceği vurgulanmıştı. Bu durumda Türkiye, adayla ilgili hiçbir söz hakkına sahip olamayacaktı. Bu nedenden dolayı, Türk temsilcisi 16. maddenin bahsi geçen bölümüne itiraz etti ve çıkarılmasını sağladı. Bu şekilde Türkiye Devleti, Lozan Antlaşmasının yürürlüğe girmesinden sonra, Kıbrıs'ın geleceği hususunda söz hakkında sahip olacağı gerçeğini de korumuş oldu. Müge Vatanserver (2010) Kıbrıs Sorununun Tarihi Gelişimi, *Dokuz Eylül Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi*, Cilt: 12, Özel Sayı, s. 1495-1496.

23 Ahmet Gazioğlu, *Enosis Karşı Taksim ve Eşit Egemenlik*, Ankara, Kıbrıs Araştırma Merkezi Yayınları, 1988, s. 26.

24 H. W. J. Brands, "American Enters the Cyprus Tangle 1964", *Middle Eastern Studies*, Vol 23, 1987, ss. 350-355.

25 Thomas Adams and J. Arvin Cottrell; *Cyprus Between East and West*, Baltimore, John

Türkiye'nin sorunun bir tarafı haline gelmesi ve bu konuda Yunanistan ile Türkiye arasındaki anlaşmazlıkların artmasıyla birlikte ABD Kıbrıs Sorunu'nda aktif bir politika izlemeye başlamıştır. Çünkü ABD'nin iki önemli müttefiki olan Türkiye ve Yunanistan'ın doğrudan bir çatışmanın içine girmesi halinde NATO'nun güney kanadı zayıflayacak, bu durum NATO'da büyük bir açık meydana getirecektir. Üstelik SSCB'yi güneyden çevreleyen jeostratejik öneme sahip olan Ada'da anlaşmazlıklar sürdükçe SSCB'nin söz sahibi olma ihtimali de artacaktır.²⁶

Türk Hükümetinin bu dönemde Amerikan basınına ilgisinin yoğunlaştığı görülmüştür. 1957 yılında eski bir İngiliz Dış İşleri Bakanı Yardımcısı Antony Nutting tarafından kaleme alınan bir yazı, Türk Dış İşlerinin dikkatini çekmiştir. Bu yazıda Türkiye'nin Kıbrıs'a bakışı ile ilgili aşağıdakilere yer verilmiştir: *"Türkler, Kıbrıs'ta tedhişçilik teşkilatı olan EOKA'nın mütareke teklifi üzerinde durmuyorlar. Bu husus kendisiyle bir saatlik samimi ve açık görüşmede bulunduğu Türkiye Başvekili Adnan Menderes tarafından bana sarahaten ifade edildi. Menderes, bu teklife, sürgünde bulunan Başpiskopos Makarios'u²⁷ ortaya koyarak, hemen hemen sindirilmiş olan tedhişçilere, o şayan-ı dikkat kudretlerini yeniden elde edebilmeleri için bir nefes alma zamanı temin etmeye matuf tipik bir Yunan siyasi manevrası nazarıyla bakmaktadır. O, Başpiskopos Makarios'la ne Londra'da ne de başka bir yerde asla görüşmeye iştirak etmeyecektir."*

Antony Nutting, şunları da belirtmiştir: *"Başpiskopos Makarios, ancak EOKA tamamen temizlendikten ve bu tedhişçilik yeniden başlayamaz hale getirildikten sonra serbest bırakılabilir. Başpiskopos Makarios'un herhangi bir konferansta Kıbrıs'ın mukadderatının hakemi olduğunu iddia etmesine müsaade edilmemelidir. Türkiye'nin bu tutumu kısmen konferans masasında Kıbrıs'taki Türk liderlerinin Başpiskopos Makarios'un siyasi kurnazlığı ile yarışamayacakları hususunda duydukları endişenin neticesidir. Fakat yaşlı siyasi hasmı sabık Cumhurbaşkanı İnönü de dâhil, bütün Türkler gibi Menderes de Yunanlılara hiçbir vech ile itimat etmemektedir. Başpiskoposun yeni muhtar anayasayı, Kıbrıs'ı Yunanistan'la birleştirmek demek olan Enosis'i tahakkuk ettirecek bir vasıttan başka bir şey için istediklerine bir an bile inanmamaktadır."* Nutting'in yazısının son bölümünde, Türkiye'nin Kıbrıs konusundaki kararlı politikasının üzerinde durmuştur: *"Türkiye'nin ilhaki hiçbir zaman kabul etmeyeceği, Ada'yı İngilizler terk ederlerse, ancak o durumda taksim edilmesi gerektiği, Self-Determinasyon uygulanacaksa da, Türklere de Türkiye ile birleşmek hakkının verilmesi gerektiği"²⁸ açıklamalarında bulunmuştur.²⁹*

Hopkins Press, 1968, ss.59-60; A. Micheal Attalides; *Cyprus, Nationalism and International Politics*, New York, St. Martin's Press, 1979, ss.16-17.

26 Faruk Sönmezoglu, *Türk Dış Politikası*, İstanbul, Der Yayınları, 2006, ss.216-217.

27 Başpiskopos Makarios, 1956 yılı Mart ayında ayaklanmayı teşvik ettiği gerekçesiyle tutuklanmıştır ve sürgün edilmiştir. Bkz. Mustafa Albayrak, "Türkiye'nin Kıbrıs Politikaları (1950-1960)", *Atatürk Araştırma Merkezi Dergisi*, Sayı: 46, Cilt: XVI, Ankara 2000, s.249.

28 BCA, 030,01 / 133.862.9

29 Öksüz, A.g.m. <http://turkyurdu.com.tr/1733/kibris-meselesi-nin-en-zor-on-yilinin-dis-basinda-yansimalari-1950-1960.html> (Erişim 01.05.2016)

ABD basınının bu değerlendirmelerine rağmen, ABD'nin Kıbrıs sorununu çözememesi, 1964 yılına gelindiğinde Türkiye'nin garantörlük haklarını kullanarak Kıbrıs'a müdahale etme girişimine yol açmıştır. ABD'nin bu müdahaleyi engellemesi ise Türkiye ve ABD arasında sıkıntıların yaşanmasına neden olmuştur.³⁰

5 Haziran 1964 tarihinde Amerikan Başkanı Johnson'ın İnönü'ye göndermiş olduğu, 13 Ocak 1966 tarihinde basına sızdırılarak yayınlanan ultimatoma niteliği taşıyan bu mektupta şu başlıklar yer almaktadır;

Türkiye, yıllar boyunca en sağlam müttefiki olan Amerika Birleşik Devletleri'ne danışmadan, bu şekilde bir kararı alamaz ve uygulayamaz.

ABD tarafından sağlanmış olan askeri mühimmat tahsis amacı dışında istifade edilemez. Bu türden askeri malzemelerin Kıbrıs'ta kullanılması, 1947 yılı Temmuz ayında iki devlet arasında imzalanmış olan Askerî Yardım Anlaşması'na zıttır.

NATO şartlarında aralarında savaş durumunun olmayacağını kabul etmiş olan iki devlet, Türkiye'nin Kıbrıs'a herhangi bir askeri müdahalesiyle NATO şartlarına uymamış olacaktırlar.

Türk hükümetinin Garanti anlaşmasına taraf olan ülkelerle görüşebilme imkanlarını sonlandırmadan böyle bir müdahaleden kaçınması gereklidir.³¹

Türkiye, 1947 anlaşması³² uyarınca ABD'den aldığı askeri yardımı, verilmiş amacı dışında kullanamayacağına göre, ABD de Kıbrıs'a yapılacak bir müdahalede bu silahların kullanılmasına izin vermeyecektir. ABD yetkililerinin "bu şekilde sert üslup içeren bir mektup karşısında Türkiye geri adım atar" değerlendirmesi sonrasında Türkiye'de hayal kırıklığı yaşanmıştır. Çünkü şimdiye kadar Türkiye Amerika Birleşik Devletlerini kendi dış politikasının, aynı zamanda güvenliğinin en güçlü dayanağı olarak görmüştür. Johnson mektubu Türkiye'de Kıbrıs gibi önemli bir davasında yalnız bırakılmışlık duygusu uyandırmıştır. Başbakan İsmet İnönü'nün göndermiş olduğu cevabi mektubuna da bu hayal kırıklığı yansımıştır.³³ İnönü ve yine o tarihte Amerika Birleşik Devletleri'ne davet edilmiş olan Yunanistan Başbakanı Papandreou, Johnson ile ayrı ayrı görüşmüştür.³⁴

30 Vefa Kurban & Giray Saynur Derman, "Türkiye'nin SSCB ve ABD ile İlişkileri 1960-1980", *Süleyman Demirel Üniversitesi, Fen-Edebiyat Fakültesi, Sosyal Bilimler Dergisi*, Ağustos, Sayı 35, 2015, ss. 33-35.

31 Levent Kalyon, "Truman Doktrini Üzerine Bir Analiz", *Güvenlik Stratejileri Dergisi*, Haziran, 2010, s.290-332.

32 "Yunanistan ve Türkiye'ye Yardım Yasası", olarak bilinen bu yasa, 22 Mayıs 1947 tarihinde Başkan Truman'ın onayıyla yürürlüğe girmiştir. Bkz.: Haluk Ülman, *Türk-Amerikan Diplomatik Münasebetleri (1939-1947)*, Ankara: Sevinç Matbaası, 1991, s.105.

33 Konuyla ilgili kararname için EK 1'e bkz. *Türkiye Cumhuriyeti Başbakanlık Cumhuriyet Arşivi(BCA)*, 030 18 01 02 178 34 3

34 Çağrı Erhan, *Türk-Amerikan İlişkilerinin Tarihsel Kökenleri*, 1. Baskı, Ankara, Remzi Kitabevi, 2001, ss.687-689; Nasuh Uslu, *Türk -Amerikan İlişkileri*, Ankara, 21. Yüzyıl Yayınları, 2000, s.179.

Bu mektup, Türkiye - ABD ilişkilerinde önemli bir dönüm noktası olarak değerlendirilebilir. Bu süreçte Türkiye'nin Kıbrıs'a müdahalesi önlenmiştir fakat Türk Dış Politikasında önemli değişiklikler yaşanmış, iki ülke arasındaki münasebetler ise sorgulanmıştır. 1980 yılına kadar Türkiye ile ABD arasında sorunların yaşandığı bir süreç başlamıştır.³⁵

Johnson mektubunun, Türkiye'de bu denli hayal kırıklığı yaratmasının sebebi ise, Türkiye'nin ABD ile olan ortaklığına yüklemiş olduğu anlamda saklıdır. ABD'ye göre, bu ortaklık bir çıkar ilişkisidir, Türkiye için ise bu ortaklık "ortak değerlere bağlılık", "kader birliği" şeklinde ideolojik özellikler taşımaktadır.³⁶

Soğuk Savaş döneminde Türkiye seçimini Batı ile ortaklıktan yana kullanmıştır. Aslında, Türkiye'nin bu seçimi Türk dış politikasının ana çizgisine zıt olmamakla birlikte, uygulamada aşırı Batı taraftarı, Amerika Birleşik Devletleri ve NATO'ya bağımlı bir dış politika uygulanmıştır. Ancak Kıbrıs meselesinin ortaya çıkmasıyla birlikte Türkiye Batı dünyasının dışındaki dünyayı da dikkate alarak bir dış politika izlemeye başlamıştır ve bu mesele Türkiye'nin milli çıkarlarının ABD ve NATO'nun çıkarlarından farklı olabileceğini görmesine de neden olmuştur. Johnson mektubu sonrasında ise ilişkilerde yeni bir dönemeç ve farklı dış politika eğilimleri ortaya çıkmıştır.

20 Temmuz 1974 günü Türk Silahlı Kuvvetleri'nin başlattığı Kıbrıs Harekatı sonrasında yapılan Cenevre görüşmeleri sonuçsuz kalmıştır ve Türkiye 14 Ağustos 1974 tarihinde ikinci müdahaleyi gerçekleştirmiştir. Bu süreçte uluslararası kamuoyunun, özellikle de ABD'nin tepkisi çok sert olmuştur ve Türkiye, ABD tarafından yapılan çok yoğun eleştirilerle karşı karşıya kalmıştır. Türkiye'nin Kıbrıs'a ilk müdahalesi yerinde ve yasal kabul edilirken, ikinci müdahalesi bir işgal olarak değerlendirilmiştir. Kıbrıs'a ikinci müdahale sonrasında Amerika Birleşik Devletleri tarafından Türkiye'ye ambargo uygulanmıştır. İkinci müdahale ile Kıbrıs adası ikiye bölünmüştür ve görüşmelerde bu hareket, BM üyesi olan Kıbrıs Cumhuriyeti'nin temellerinin ortadan kalkmasına dayalı olarak tenkit edilmiştir.³⁷

ABD ile Türkiye arasında Kıbrıs meselesi dolayısıyla yaşanan sıkıntılar, iki ülke arasındaki ilişkilerin bozulmasına, buna karşın Sovyetler Birliği ile ilişkilerin de gelişmesine neden olmuştur.³⁸

35 Vefa Kurban & Giray Saynur Derman, "Türkiye'nin SSCB ve ABD ile İlişkileri 1960-1980", *Süleyman Demirel Üniversitesi, Fen-Edebiyat Fakültesi, Sosyal Bilimler Dergisi*, Ağustos, Sayı 35, 2015, ss. 33-35.

36 Faruk Sönmezoğlu, *Türk Dış Politikası*, İstanbul, Der Yayınları, 2006, s.74.

37 Laurence Stern, *The Wrong Horse: The Politics of Intervention and the Future of American Diplomacy*, New York, Times Books, 1977, s.30.

38 Kurban ve Derman, *A.g.m.*,s.39.

2. SSCB İle İlişkiler

Kıbrıs konusunda daha faal bir rol üstlenmesiyle birlikte Türkiye, bir tek Batılı devletlerin değil, Sovyetlerin de Kıbrıs'a olan alakasını takip etmiştir. Sovyetler için de Kıbrıs, çok önemli bir husustu. Boğazların kontrolünü ele geçirmeye çalışan ve denizlere egemen olmak isteyen Sovyet Rusya, daha İkinci Dünya Savaşı yıllarında özel olarak yetiştirmiş olduğu Rum komünistlerini Kıbrıs'a yerleştirerek burada Batı Bloğu taraftarlarının değil de, Sovyet yanlısı bir yönetimin oluşturulmasını istemişti.³⁹ SSCB'nin de bölgeye alakasından haberdar olan Türkiye, onların Kıbrıs konusundaki duruşunu da merak ediyordu. Sovyetler Birliği'nin bu konuya yaklaşımı ise Türk tezine karşıydı. Bu ise Türkiye için bir sürpriz değildi. Bu nedenden dolayı Türk Hariciyesi, 1954 sonrasında hem İngiltere'nin hem de Fransa'nın da olduğu gibi Sovyet Rusya'nın da bu konuyla bağlantılı tutumunu yakından izlemiştir. Bu maksatla 1955 yılında Sovyet Maslahatgüzarı Voronin'in, Kıbrıs konusu ile ilgili yapmış olduğu konuşma Türk makamları tarafından ilgiyle takip edilmiştir.

Voronin, Kıbrıs meselesi ile ilgili Sovyetlerin görüşünü açıklarken, Türkiye'nin dış politikasını tenkit etmiş ve Türkiye'nin dış politikasında yanlış seçimler yaptığını da vurgulamıştır. *"Rusya'nın istediği nedir? Sulh içinde birlikte yaşama, prensibini herkesin samimiyetle benimsemesi, bu suretle kendisine karşı olan NATO ve CENTO gibi teşekküllerin feshi, kendisine karşı kullanılacak yabancı üslerin komşularda bulunmaması. Komşular bunu yapmadığı takdirde Rusya'da mukabil tedbirlere başvurmak zorundadır. Bunları tatlılıkla ve kendi arzularıyla yapmak istemediler. Şimdi Rusya'nın dâhiyane dış siyaseti neticesinde NATO'da CENTO'da parçalanmaya mahkûmdur.*

*İlk iş olarak Rusya, NATO'nun ve CENTO'nun gerisinde bulunan Kıbrıs'ı kendisine üs yapacak, bunun arkasından Mısır gelecek. Şayet Türkiye akıllıca bir siyaset izleseydi, hem bu tehlikeye düşmeyecek hem de Kıbrıs gâilesinden kurtulacaktı. Kıbrıs probleminin çözüm anahtarını Türkler, Amerika'dan aradılar. Yanıldılar. O anahtarı Moskova'dan aramaları lazımdı."*⁴⁰

Voronin son olarak, Kıbrıs buhranında Rusya'nın tavsiyelerinin yerinde olduğunu, Türkiye'nin ise bu durumu anlamazlıktan geldiğini, Moskova'nın da bu şartlarda gerekeni yapacağını ve üçüncü büyük bir savaşı göze alamayan Amerika'nın da Türkiye'yi kendi haline bırakacağını da ifade etmişti. Aslında, Voronin bu sözleri ile bir anlamda da Türkiye'nin, Soğuk Savaş döneminde Batı yanlısı bir politika izlemesine olan itirazını dile getirmiştir.⁴¹

ABD tarafından 60'lı yıllarda soğuk rüzgarlar esmesine neden olan Johnson Mektubu Türkiye ve SSCB ilişkilerinde Voronin'in de sözlerini doğrular

39 Atilla Atan, "Yeni Bir Türk Devletinin Doğuşu Kıbrıs", *Belgelerle Türk Tarihi Dergisi (Dün/Bugün/Yarın)*, Sayı:33 Mayıs 1986, s.55

40 BCA, 030,01 / 37.226.7

41 Öksüz, A.g.m.

vaziyetteydi. Johnson mektubun önemli bir neticesi de Türkiye'nin Amerika Birleşik Devletlerinden uzaklaşması ve Sovyetler Birliği'ne yaklaşma sürecinin başlamasıdır. Bu süreçte Türkiye'de ciddi anlamda bir dış politika değişikliği ve alternatif dış politikaların arandığı gözlemlenmiştir.

Dönemin Sovyet Başkanı Nikolay Podgorny, 1965 yılında Türkiye'yi ziyaret etmiştir ve TBMM'de yapmış olduğu konuşmasında aşağıdakileri vurgulamıştır;

*"... Türk-Sovyet ilişkileri üzerinde İkinci Dünya Savaşı'ndan bu yana kara bulutlar doluyordu. İtirafetmeliyim ki, geçmişte bazı Sovyet devlet adamlarının yaptığı konuşmalar bunda önemli rol oynamıştır. Bu tür ifadeler artık geride kalmıştır."*⁴²

Başbakan Podgorny, 5 Ocak 1965 tarihinde TBMM'deki konuşmasında: *"Kıbrıs meselesi hiçbir yabancı müdahale ve bilhassa askeri müdahale olmadan barışçı yollarla halledilmelidir. Müdahale, Kıbrıslılara, hem Rumlara hem de Türklere yeni felaketler getirebilir. Kıbrıs meselesindeki tutumumuzun, bütün alakalı taraflarca, barış ve halkların gerçek bağımsızlığı davasını aziz bilen herkesçe anlayışla karşılanacağını ümit ediyoruz."* şeklinde ifadelerde bulunmuştur.⁴³

Bu ziyaretin hemen sonrasında Sovyet Dışişleri Bakanı Andrey Gromiko, *İzvestiya* gazetesine bir demeç vermiştir ve bu demecinde Sovyetler Birliği'nin Enosis'i desteklemediğini ve Kıbrıs için tek çözüm yolunun federasyon olabileceğinin altını çizmiştir. Gromiko'nun bu açıklaması Türkiye'de müspet, Yunanistan ve Kıbrıs'ta ise tepkiyle karşılanmıştır.

3 Temmuz 1965 tarihinde Sovyetler Birliği Başbakanı A. Kosıgin *Akis* dergisine bir demeç vermiştir: *"Biz politik, ekonomik ve kültürel alanlarda işbirliği içerisinde olmalıyız... Buna biz hiçbir engel görmüyoruz. Sovyetler Birliği'nin Türkiye'den toprak talebinin bulunmadığını sizlere bildirdim. Sizlerin de Sovyetler Birliği'nden bu çeşit bir talebinizin olmadığını biliyoruz. Ülkelerimiz arasında hiç bir ihtilaf mevcut değildir. Sovyetler Birliği 1925 (Dostluk ve Tarafsızlık) Antlaşmasının esasları ve prensipleri dahilinde, tabii mevcut yeni unsurları da göz önünde bulunduran ve suret-i katiyede bir üçüncü devlete karşı olmayan yeni bir antlaşmanın Türkiye ile Sovyetler Birliği arasında imzalanması için çalışmalarına başlanmasını arzulamaktadır. Bu tarz bir antlaşmanın ülkelerimiz arasında mevcudiyeti büyük yarar sağlayacaktır."*⁴⁴

1965 Mayıs'ından itibaren Kıbrıs konusunda Türk-Yunan ikili görüşmeleri başlamıştır. Türkiye'nin bu süreçteki dengeli ve kendinden emin tutumu ve özellikle, 1965 Ekim seçimlerinde Adalet Partisi'nin TBMM'de büyük çoğunluğu elde ederek tek başına iktidara gelmesi, Kıbrıs Rumlarını, Makarios'u ve Yunanistan'ı daha dikkatli davranmaya sevk etmiştir. Çünkü Makarios ve Yunanistan, Kıbrıs meselesindeki darbelerini daima Türkiye'deki

42 Ali Demirdaş, "11 Eylül Sonrası Türk-Amerikan ilişkileri", Süleyman Demirel Üniversitesi, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Isparta, 2009, s.24.

43 *Olaylarla Türk Dış Politikası (1919-1995)* Siyasal Kitabevi, Ankara, s. 525-526.

44 *Olaylarla Türk Dış Politikası (1919-1995)* (1996) Siyasal Kitabevi, Ankara, s. 525-526.

iç siyasi dengesizliklere göre düzenlemişlerdir. Ancak Yunanistan'da yaşanan istikrarsızlık, dolaylı olarak 1967 yılında Kıbrıs buhranına neden olmuştur. 21 Nisan 1967'de Yunanistan'da Albay Papadopoulos liderliğinde askeri bir darbe gerçekleşmiştir. Darbe üzerine, Başbakanlığa getirilen eski Yargıtay Başsavcısı Konstantin Koliyas, 21 Nisan günü verdiği demeçte, Kıbrıs meselesini barışçıl bir yolla halletmeye gayret edeceklerini vurgulamıştır. Darbeden bir gün sonra radyoda okutulan hükümet programında, "barışçıl bir yol" ifadesinin hangi anlamda kullanıldığı daha net bir biçimde ortaya konmuştur. Dikkati çeken husus, programda "Kıbrıs'taki azınlık haklarının dikkate alınması suretiyle, Enosis'i barışçı müzakerelerle sağlama gayesi gütmekteyiz" ifadelerine yer verilmiştir. Buradan çıkan anlam şuydu ki, Yunanistan'ın Kıbrıs politikasının temeli Enosis'tir. Amaçlarına ulaşmak için de takip edecekleri yol kuvvete başvurmaktan değil de, Türkiye ile müzakerelerden, yani Türkiye ile pazarlıktan geçiyordu. Bu durumda da Enosis gerçekleşirse, Kıbrıs'taki Türk toplumuna "azınlık hakları" tanınacaktır.⁴⁵

O günlerde, Kıbrıs Rumlarının Sovyet Rusya'dan silah satın almaya başladığına dair haberler de artmaya başlamıştır. Ankara'daki Sovyet yetkilisi ise bunların sadece bir söylenti olduğunu vurgulayıp yalanlamıştır, TASS haber ajansı da vermiş olduğu bir haberde, "Sovyetler Birliğinin Kıbrıs'taki son gelişmelerden, aynı zamanda bu bölgedeki durumun yeniden gerginleştirme teşebbüslerinden ve Kıbrıs Cumhuriyeti'nin varlığının tehlikeye girmesinden endişelendiklerinden" bahsediyordu.⁴⁶

Bu süreçte Türkiye'nin Sovyetler Birliği'ne yaklaşması ise Türkiye'nin Batılı müttefiklerinden kopması anlamını taşıyordu. 1967 yılının Nisan ayında Türkiye Cumhurbaşkanı Cevdet Sunay, ABD'yi ziyaret ederek Başkan L. Johnson'la görüşme gerçekleştirmiştir. Cumhurbaşkanı Cevdet Sunay, Washington Ulusal Basın Merkezi'nde yapmış olduğu konuşmasında: "Sovyetler Birliği, Türkiye'nin komşusudur. Sovyetlerle iyi ilişkiler bizim çıkarlarımızla örtüşmektedir. Biz, SSCB ile ilişkilerimizi geliştirmişiz ve gelecekte de bunu devam ettireceğiz" demiştir.⁴⁷

Bu süreçte Sovyetler Birliği ile ekonomik işbirliğini sürdüren Türkiye, diğer taraftan da Amerika Birleşik Devletleri'ne daha fazla yaklaşmıştır. Ankara'da gizli bir şekilde sürdürülen Türk-Amerikan müzakerelerinde bir takım ikili antlaşma maddeleri üzerinde görüşülmüştür. Müzakerelerde Türkiye eşit haklar talep etmiştir. Bir röportajında Osman Bölükbaşı, şunları söylemiştir: "Biz NATO Blok'una bağlıyız, ancak bu bağlılık eşitlik haklarının çiğnenmesi anlamına gelmemelidir. Türkiye emir kuluna döndürülmemelidir. Türkiye'deki Amerikan üslerinin statüsü de buna göre yeniden gözden geçirilmelidir. Türkiye'de bulunan askeri üslerdeki konukların sesi Türklerden daha fazla çıkmamalıdır."⁴⁸

45 Fahir Armaoğlu, 20. Yüzyıl Siyasi Tarihi, (cilt 1-2:1914-1995), Alkım, İstanbul, 2004, ss. 794-795.

46 Fahir Armaoğlu, A.g.e., s. 796.

47 "Amerikano-Turetskie Pregovori", İzvestiya, 6 Nisan, 1967, No:81.

48 A. Şarifov "Trezvie Golosa", İzvestiya, 28 Nisan 1967, No:100.

19-29 Eylül 1967 tarihlerinde Türkiye Başbakanı Süleyman Demirel'in Sovyetler Birliğine ziyareti gerçekleşmiştir. Sovyetler için Süleyman Demirel'in bu ziyareti büyük önem arz etmiştir. Ziyaret sırasında Demirel, Podgorny ile de görüşme gerçekleştirmiştir. Bu görüşmede olağan dışı bir durum yaşanmıştır, protokol kurallarının dışına çıkılarak, görüşme 1 saat 15 dakika kadar uzamıştır. Müzakereler iyi niyet ve dostluk konuşmaları çerçevesinde sürdürülmüştür.⁴⁹

Görüşmelerin sonunda 29 Eylül 1967 tarihinde ortak bildiri yayınlanmıştır. Bu bildiri de, Türk Sovyet ilişkilerinin gelişmesinden duyulan memnuniyet dile getirilmiştir. Sovyetler Birliği ile Türkiye arasında temel menfaatleri etkileyecek herhangi bir meselenin olmadığı vurgulanmıştır ve Kıbrıs konusunda da, Kıbrıs meselesinin barışçıl yollarla çözülmesi gerektiğinin altı çizilmiştir.⁵⁰

Bu görüşmelerden kısa bir süre sonra ise Türk jetleri Kıbrıs adası üzerinde alçak uçuş gerçekleştirirken, *Pravda*, "Yunanlı diktatörlerin Amerikalı emperyalistlerden direktif aldığı aşıkardır" şeklinde yorumlar yapıyordu.⁵¹

İki ülke arasında ziyaretler başlamıştı. Bu çerçevede Başbakan Demirel, Sovyetler Birliği'ne Sovyet hükümetinin resmi daveti üzerine Moskova'ya gitmişti. Gerçekleştirilen bu ziyarette Başbakan Demirel'e eşi Nazmiye Hanım ve bir heyet eşlik etmiştir.⁵² Moskova görüşmelerinde iki ülke arasında iyi komşuluk ilişkileri, ticari ve ekonomik ilişkiler, silahsızlanma, Avrupa'nın güvenliği, Kıbrıs meselesi, Yakın ve Orta Doğu meselesi, Vietnam meselesi ve diğer konular da ele alınmıştır.⁵³

Cumhuriyet ve Pravda gazetelerinin vermiş olduğu bilgilere istinaden, Sovyetler Birliği Başbakanı Kosıgin, "Kıbrıs meselesinin barışçıl yollarla çözülmesini isteyen herkes, bu ülkenin bağımsızlığını baltalama yolundaki her girişime kesin olarak karşı çıkmalıdır" şeklinde ifadelerde bulunmuştur.⁵⁴

12-21 Kasım 1969 tarihlerinde Cevdet Sunay, SSCB'den gelen resmi davet üzerine eşi Atıf Sunay ve 36 kişilik bir heyetle SSCB'ye resmi ziyaret gerçekleştirmiştir. Sunay, ziyaret sırasında gazetecilerin merak ettikleri sorularını cevaplamıştır ve "bu ziyaretimin, gelişmekte olan iyi komşuluk ilişkilerimize yararlı olacağını ümit ediyorum" sözlerini sarf etmiştir.⁵⁵

Resmi programın dışında, Sunay, bu ziyareti sırasında Sovyetler Birliği Komünist Partisi Merkezi Komitesi Genel Sekreteri Leonid Brejnev'le de bir görüşme gerçekleştirmiştir.⁵⁶ Pravda, görüşmenin iyi niyet çerçevesinde

49 "Türk-Sovyet Görüşmeleri Başladı", *Akşam*, 21 Eylül 1967.

50 Fahir Armaoğlu, *A.g.e.*, s. 798.

51 Fahir Armaoğlu, *A.g.e.*, s. 799.

52 "Demirel'i Moskova'da Kosıgin Karşıladi", *Adalet*, 20 Eylül 1967.

53 Musa Gasımlı, *Türkiye-Sovyet Sosyalist Cumhuriyetler Birliği İlişkileri (1960-1980)*, Türkçeye aktaran Alpertunga Altaylı, Ankara, 2013, s. 280.

54 "Kosıgin: Sorunlarımızı Aramızda Çözmeliyiz", *Cumhuriyet*, 21 Aralık, 1967.

55 "Sunay'ı Moskova'da Podgorny ve Kosıgin Karşıladi", *Cumhuriyet*, 13 Kasım 1969.

56 "Beseda L.İ.Brejneva s Dj.Sunaem", *İzvestiya*, 21 Kasım, 1969, No:275.

gerçekleştiğini yazmıştır.⁵⁷ Brejnev-Sunay görüşmesine Sovyetler Birliği Başbakanı Kosigin, Devlet Başkanı Podgorny, Dışişleri Bakanları Gromiko⁵⁸ ve Çağlayangil, Türkiye'nin Moskova Büyükelçisi Fuat Bayramoğlu da iştirak etmişlerdir. Müzakerelerde bölgeyi ve dünyayı ilgilendiren genel siyasi problemlerle birlikte SSCB - Türkiye ilişkileri ve Kıbrıs meselesi üzerinde de durulmuştur.⁵⁹

1970'li yıllarda Kıbrıs'ta durumun değişmesi, gerginliğin ortaya çıkması, Türk-Sovyet ilişkilerini de etkilemiştir. Türkiye'nin Yunanistan'ın Enosis politikası ile karşı karşıya kalmış olduğu bu süreçte, 18 Şubat 1970 tarihinde Sovyetler Birliği tarafından bir beyanat yayınlamıştır. Bu beyanatta Ada'da ortaya çıkan durumun hem bölge halkının hem de Kıbrıs devletinin menfaatlerine aykırı olduğuna vurgu yapılmıştır. Beyanatta aşağıdaki konulara dikkat çekilmiştir:

“Sovyetler Birliği, Kıbrıs Cumhuriyeti'nin bağımsızlığını, hükümlerliğini ve toprak bütünlüğünü savunuyor.

Kıbrıs'ta askeri üslerin kaldırılmasını istiyor ve sorunun dışarıdan müdahale ile çözümüne karşı çıkıyor.

Kıbrıs'ta ve Kıbrıs etrafındaki olayların gidişatını da dikkatle izliyor.”⁶⁰

Cevdet Sunay'ın daveti üzerine 11-17 Nisan 1972'de Nikolay Podgorny Türkiye'ye gelmiştir.⁶¹ Bu ziyaret, 12 Mart 1971 muhtırasından sonra kurulan 2. Nihat Erim hükümeti dönemine denk gelmektedir. Ziyaretin gerçekleştiği dönem Türkiye'de sol kesime karşı baskıların olduğu bir dönemdir, Sovyetler Birliği bu süreçte ikili ilişkilerde “içişlerine karışmama” ilkesine bağlı kaldığını göstermiştir.⁶²

57 “Beseda L.İ. Brejneva s Dj.Sunaem”, *Pravda*, 21 Kasım 1969.

58 Gromiko: Andrey Andreevich Gromiko (18.07.1909 - 02.07.1989) Sovyet devlet adamı ve diplomat. 1931 yılından itibaren Sovyetler Birliği Komünist Partisi üyesi. Köylü bir ailede doğmuştur. 1932 yılında İktisat üniversitesini bitirmiş ve 1936-1939 yıllarında Sovyetler Birliği Bilimler Akademisi İktisat Enstitüsünde çalışmıştır. Sovyetler Birliği'nin ABD'deki sefirliğinde müşavir olarak görev yapmıştır. Tahran, Yalta ve Potsdam Konferansına katılmıştır. 1946'da bakan yardımcılığı görevini üstlenmiştir. Aynı zamanda, Sovyetler Birliği'nin, Birleşmiş Milletlerin Güvenlik Konseyi'ndeki daimi temsilciliğini de yapmıştır. 1952 yılında kısa süreliğine İngiltere'ye elçi olarak gönderilmiştir. Daha sonra 1953 yılında Sovyetler Birliği Dışişleri Bakanı'nın birinci yardımcısı görevini üstlenmiştir. Gromiko, Şubat 1957'den itibaren Sovyetler Birliği Dışişleri Bakanlığı görevini yerine getirmiştir. 1973'te Politbüroya üye olarak kabul edilmiştir. Leonid İliç Brejnev ve Yuri Vladimiroviç Andropov dönemlerinde görevini devam ettirmiş ve birikimlerinden dolayı Konstantin Ustinoviç Çernenko döneminde de önemli bir konuma sahip olmuştur. Mihail Sergeyeviç Gorbaçov döneminde ise dışişleri bakanlığı görevinden alınıp, devlet bakanlığı görevine tayin edilmiştir. Bu şekilde Gromiko daha pasif bir göreve atanmıştır. Kendisi 28 yıl boyunca kesintisiz bir şekilde dışişleri bakanlığı görevini yerine getiren bir diplomattır.

59 “Sunay, Brejnev ile Program Dışı Görüştü”, *Cumhuriyet*, 21 Kasım 1969.

60 “Zayavlenie TASS”, *Pravda*, 18 Şubat 1970, No:49; Musa Gasımlı, *Türkiye-Sovyet Sosyalist Cumhuriyetler Birliği İlişkileri (1960-1980)*, Türkçeye aktaran Alpertunga Altaylı, Ankara, 2013, s.343-344.

61 *Letopis Sovetskoy Vneshney Politiki 1919-1979*, s.220-221.

62 Gökhan Yılmaz, *Türkiye Cumhuriyeti Hükümetleri Programlarında Dış Politika (1920-1980)*,

Türk kamuoyu ise bu ziyaretin iki ülke arasındaki komşuluk ilişkilerini daha iyi duruma getirme açısından yeni bir adım olacağını vurgulamıştır.⁶³

Nikolay Podgorny, 1925 yılında Sovyetler Birliği ve Türkiye arasında imzalanan, fakat daha sonra 1945 yılında Stalin'in emri ile tek taraflı olarak lağvedilen dostluk ve tarafsızlık antlaşmasının tekrarlanmasını önermiştir. Bu öneri Sunay tarafından sol anaarşinin Türkiye'de devam ettiği gerekçesiyle kabul edilmemiştir.⁶⁴ Sami Kohen, Milliyet gazetesinde "Sovyet Başkanına bizi taciz eden konular anlatıldı" başlıklı bir yazısında ikili ilişkilere zedeleyen konular üzerinde durmuştur. Burada aynı zamanda Sunay'ın Türkiye'deki sol örgütlere SSCB'nin yardımcı olduğu görüşünün yaygın olduğunu vurguladığı, bu konunun Podgorny tarafından reddedildiği de belirtilmiştir. Görüşmenin sonunda Podgorny ve Sunay, 1925 Dostluk ve Tarafsızlık Antlaşması'nın yenilenmesi ile ilgili görüşmeleri sürdürmek hususunda anlaşmaya varmışlardır.⁶⁵ Görüşmeler sırasında Kıbrıs meselesinde Türkiye ve Sovyet Rusya yakın görüş sunmuşlariktisadi olarak da yeni bir istek de bulunmamışlardır.⁶⁶

13 Ağustos 1974 tarihinde Türkiye tarafından yapılan ikinci Kıbrıs hareketinin akabinde Sovyetlerin (22 Ağustos 1974) isteklerini Türkiye reddetmiştir. Bunun üzerine SSCB Hükümeti, Kıbrıs meselesine kesin çözüm bulabilmek için BM Güvenlik Konseyi'nin daimi beş temsilcisiyle (ABD, İngiltere, Fransa, Çin, SSCB) birlikte hem Türkiye hem Yunanistan hem de Kıbrıs adına birer temsilcinin bulunması önerisine karşılık, Türkiye "Masaya ancak garantör devletlerle otururuz" yanıtını vermiştir.⁶⁷

1974 yılı Nisan-Mayıs ayları arasında Ege Denizi'nin kuzeyindeki adalardan birinde yapılan aramalarda petrol bulunması, Türk-Yunan ilişkilerini daha da kötüleştirdi. Adanın kime ait olduğu durumu Yunan hükümeti tarafından sorgulanmaya başlandı. Türkler petrol arama faaliyetlerine başladı, bu da gerilimi iyice tırmandırdı. Ordular teyakkuz duruma geçirildi. Böyle bir ortamda Sovyetler Birliği, Kıbrıs'taki komünistlerle sıkı işbirliği içindeydi. 13 Haziran 1974 tarihinde KGB "Walter" marka 100 tabanca ile 2500 mermiyi gizli yollarla Kıbrıs'a ulaştırıp AKEL'e⁶⁸ teslim etti.⁶⁹ SSCB, Akdeniz'de nüfuzunu arttırmak için Kıbrıs meselesini de alevlendirmekten geri kalmıyordu.

Gazi Üniversitesi Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, 2006, s.79.

63 A. Vasilyev, V. Ovçinnikov, "Na Turetskoy Zemle", *Pravda*, 12 Nisan 1972, No:103.

64 "Rusya, Feshettiği 1925 Antlaşmasının Yenilenmesini İstedi", *Cumhuriyet*, 13 Nisan 1972.

65 Musa Gasımlı, *Türkiye-Sovyet Sosyalist Cumhuriyetler Birliği İlişkileri (1960-1980)*, Türkçeye aktaran Alpertunga Altaylı, Ankara, 2013, s. 381.

66 Sami Kohen, "Sovyet Başkanına Bizi Taciz Eden Konular Anlatıldı", *Milliyet*, 16 Nisan 1972.

67 "Sovyetlerin Kıbrıs Konferansı Önerisine Ankara'da Tepki: Masaya Ancak Garantör Devletlerle Otururuz!", *Cumhuriyet*, 24 Ağustos 1974.

68 *The Progressive Party of Working People*, AKEL; Turkish: *Emekçi Halkın İlerici Partisi*).

69 Musa Gasımlı, *Türkiye-Sovyet Sosyalist Cumhuriyetler Birliği İlişkileri (1960-1980)*, Türkçeye aktaran Alpertunga Altaylı, Ankara, 2013, s. 407.

15 Temmuz 1974 tarihinde Yunan cuntasının desteğindeki Ulusal Muhafızlar tarafından Makarios bir darbe ile indirilmişti. İngiltere ve diğer devletler Kıbrıs'ta statükonun bozulduğunu öne sürerek Yunanistan'ı kınamışlardır.⁷⁰ ABD de durumu kınamakla birlikte yeni başa gelen Kıbrıs Helen Cumhuriyeti'nin temsilcisi Sampson Hükümeti'ni tanımayacağını açıklamaktan kaçınmıştır. Türkiye'nin Kıbrıs hareketine engel olmak için ABD de 17 Temmuz 1974 tarihinde temsilci göndermiştir.⁷¹ Buna rağmen Türkiye, 20 Temmuz 1974'te adaya tek başına hareket düzenlemiştir. Harekattan sonra 22 Temmuz'da ateşkes imzalanmış böylece yedi yıl süren cunta yönetimi el çektirilmiştir. Rum yönetiminin yeni başkanı Glaukos Clerides olmuştur.⁷²

Cenevre'de Rum kesimi yöneticileri ve Türkiye arasında müzakereler yapılmıştır.⁷³ Bir yandan bu görüşmeler yapılırken bir yandan Ada'daki Türkler katledilmeye devam etmiştir. İkinci Cenevre toplantısı da başarılı olmamıştır.⁷⁴ Türkiye'nin Kıbrıs'a garantörlük hakkına dayanarak Ada'ya yaptığı ikinci harekati (14 Ağustos) sonrası dünya kamuoyunda tepki çekmiştir.⁷⁵ Yunanistan Kıbrıs Harekatının Amerika tarafından önlenmediğini belirterek NATO'nu askeri kanadından çıkmıştır.⁷⁶ 16 Ağustos'ta Birleşmiş Milletler, Türkiye'yi işgalci olarak tanımlamış ve askerlerin Ada'yı terk etmesini talep etmiştir. Kıbrıs sorununu iki halkın arasındaki bir etnik çatışma değil tamamen stratejik olarak değerlendirilmelidir. ABD hem Türkiye ve hem de Yunanistan'a eşit şekilde durmuş ve bu şekilde Ada'ya Sovyetlerin etki etmesini önlemeye çalışmıştır.⁷⁷

22 Ağustos'ta Sovyetler Birliği bir açıklama yayınladı. Açıklamada sunlara yer veriliyordu: "Kıbrıs'ta oluşan gergin ortam devam etmektedir. Kıbrıs Cumhuriyeti'nin bağımsızlığını ortadan kaldırma, onu NATO'nun Doğu Akdeniz'deki bir üssüne çevirme çabaları sürmektedir".⁷⁸

70 Mustafa Tarakçı, *Kıbrıs Barış Harekatı*, Hiperlink Yay., İstanbul 2010, s.87.

71 Couloumbis, Theodore A., *The United States, Greece and Turkey: the Troubled Triangle*, New York, Praeger, 1983, s.23.

72 Couloumbis, A.g.e., s.93-95; Burcu Bostancıoğlu, *Türkiye-ABD İlişkilerinin Politikası*, Ankara, İmge Kitabevi Yayınları, 1999, s.453-454.

73 Konuyla ilgili EK 2; EK 3 ve EK 4'e bkz. *Türkiye Cumhuriyeti Başbakanlık Cumhuriyet Arşivi B.C.A.*, 030 018 01 02 31 9 58 33 32 31; *Başbakanlık Cumhuriyet Arşivi*, B.C.A. 030 018 01 02 31 9 58 32; *Başbakanlık Cumhuriyet Arşivi*, B.C.A. 030 018 01 02 31 9 58 33.

74 Laurence Stern, *The Wrong Horse: The Politics of Intervention and the Future of American Diplomacy*, New York, Times Books, 1977, s.30.

75 Stern, Laurence, *The Wrong Horse: The Politics of Intervention and the Future of American Diplomacy*, New York, Times Books, 1977, s.30.

76 Couloumbis, Theodore A., (1983) *The United States, Greece and Turkey: the Troubled Triangle*, New York, Praeger, 1983, s.29.

77 Vefa Kurban & Giray Saynur Derman, "Türkiye'nin SSCB ve ABD ile İlişkileri 1960-1980", *Süleyman Demirel Üniversitesi, Fen-Edebiyat Fakültesi, Sosyal Bilimler Dergisi*, Ağustos, 2015, Sayı 35, ss.36-37.

78 Vneshnyaya PolitikaSovetskogo Soyuza i Mejdunarodnie Otnosheniya. Sbornik Dokumentov.1974, belge No:53, s.134-136.

Sovyetler Birliği, sorunun iki kesim arasında görüşmeler yoluyla çözümüne karşı çıkararak uluslararası bir konferans toplanmasını ileri sürdü. Böyle bir önerinin altında başka gerekçeler yatmaktaydı. Sovyetlerin önerisi kabul edilmedi.

Kıbrıs Barış Harekâtı, Türk-Sovyet ilişkilerine yeni bir yön verdi. Sovyetler Türkiye'yi bağlantısız bir ülkeye çevirerek onu Sosyalist Blok'a yaklaştırmayı hedef olarak belirlemiştir.⁷⁹

28 Eylül 1974'te EOKA terör örgütü üyeleri tarafından gazete aracına saldırı düzenlenmiştir.⁸⁰

2 Ekim 1974 tarihinde Limasol şehrinde Makarios'un Kıbrıs'a dönmesini savunmak amacıyla bir miting düzenlendi. Katılımcılar Makarios'un demokratik yollarla seçilen bir başkan olmasından dolayı derhal eski görevine iadesini, aynı zamanda Kıbrıs sorunu için adaletli bir çözüm yolu bulunmasını ve bütün yabancı birliklerin Kıbrıs'tan kayıtsız şartsız çıkarılmalarını talep ettiler.⁸¹

Komünist gazetesi Makarios'un beyanatını yayınlamıştır. Beyanatta: "Türklerle Yunanlıların bir arada huzur içinde yaşayabilecekleri, bunun için Kıbrıs'ta yeterli kadar yer olduğu" belirtilmiştir.⁸²

EOKA 2 militanlarına karşı Kıbrıs'ta mücadele sürdürülmüştür. Hatta devlet polis teşkilatında çalışmakta olan 10 polis örgüt üyesi olmaktan tutuklanmıştır.⁸³

16 Temmuz 1974 tarihinde Makarios'un büyük devletlere Kıbrıs halkının savunulması için müracaatı yayınlanmıştır.⁸⁴

Cumhurbaşkanı Fahri Korutürk, Kıbrıs'a askeri müdahalenin müzakere edilmesi için parlamentonun her iki kabinesini acil toplantıya çağırmıştır.⁸⁵

21 Temmuz tarihinde Türkiye parlamentosu Kıbrıs'a çıkartma yapılabilmesi için hükümete olağanüstü yetkiler verilmiştir.⁸⁶

Anadolu ajansının vermiş olduğu bilgiye göre, Kıbrıs'taki Türk birlikleri EOKA 2 terör örgütüne mensup 100 kişiyi hapsedmiştir.⁸⁷

İngiltere, Yunanistan ve Türkiye Dışişleri Bakanları Cenevre'de beyanname imzalamışlar.⁸⁸ Ancak bununla da bir uzlaşma çıkmamıştır. ⁸⁹ Bu

79 Musa Gasımlı, *Türkiye-Sovyet Sosyalist Cumhuriyetler Birliği İlişkileri (1960-1980)*, Türkçeye aktaran Alpertunga Altaylı, Ankara, 2013, s. 420-421.

80 *Kommunist*, 3 Ekim 1974.

81 *Kommunist*, 2 Ekim 1974.

82 *Kommunist*, 13 Temmuz 1974.

83 *Kommunist*, 13 Temmuz 1974.

84 *Kommunist*, 17 Temmuz 1974.

85 *Kommunist*, 18 Temmuz 1974.

86 *Kommunist*, 21 Temmuz 1974.

87 *Kommunist*, 26 Temmuz 1974.

88 *Kommunist*, 1 Ağustos 1974.

89 Konuyla ilgili karikatür için EK 5'e bkz. Ressam R.Kadimov'un Kıbrıs'la ilgili karikatürü,

durumda harekâtın yeniden başlatılacağı anlamına gelen “Ayşe tatile çıktı” parolasıyla 14 Ağustos 1974’te Türk Hava Kuvvetleri tarafından başlatılan ikinci barış hareketinde bugünkü KKTC’nin bulunduğu toprakları kontrol altına almıştır. 26 Ağustos’tan itibaren Lefkoşa’da Birleşmiş Milletler özel temsilcisinin nezdinde Glafkos Clerides ile Rauf Denктаş haftada bir kez bir araya gelerek insani konuları ele almış ve müzakerelerin olumlu sonucu olarak iki tarafın harp esirleri özgür bırakılmışlardır. Görüşmelerde her iki taraftan da kaybolan kişilerin araştırılması konusu da gündeme getirilmiştir. Bir sonraki görüşme 25 Kasım tarihine planlanmıştır.⁹⁰

7 Aralık tarihinde Makarios Kıbrıs’a geri dönmüş ve beş aydır iktidarda bulunan Clerides’ten yönetimi geri almıştır. Bunun üzerine müzakereler durdurulmuştur.

Nisan 1975 ve Şubat 1976 arasından Viyana’da yapılan uluslararası müzakerelerin en önemli neticesi “nüfus mübadelesi anlaşması” olmuştur. Böylece kuzeydeki Rumlar güneye, güneydeki Türkler de kuzeye geçmiştir. Denктаş Makarios’a Ocak 1977 tarihinde bir mektup yazarak yüz yüze görüşme çağrısında bulunmuştur. Lefkoşa’da başlayan Denктаş-Makarios görüşmeleri yeniden Viyana’ya taşınmış. Taraflar, “bağımsız, bağlantısız bir federal cumhuriyet” kurulması konusunda anlaşsa da, görüşmeler bir sonuca varılmadan, Nisan 1977’de kesilmiştir. Makarios’un bu dönemde (3 Ağustos) vefat etmesi üzerine müzakereler kesilmiştir. 1979 Mayıs’ında masaya, Denктаş’ın karşısına Rum Yönetimi lideri olarak Spiros Kiprianu oturmuştur. Taraflar, Denктаş-Makarios arasında varılan ilkeleri biraz daha geliştirerek 10 maddelik bir anlaşmaya imza atmıştır. “1977-1979 doruk anlaşmaları” adlı yeni uygulamalar da netice vermemiştir. 1980 Ağustos’unda yeniden başlayan görüşmeler 1983 yılına kadar aralıklarla devam etmiştir. Her iki tarafta yönetim, mal edinim, dolaşım gibi birçok konuda uzlaşma sağlayamamıştır.

Gelişmeler üzerine 15 Kasım 1983 tarihinde Rauf Denктаş’ın başkanlığında Kuzey Kıbrıs Türk Cumhuriyeti ilan edilmiştir. BM temsilcisi Quellar’ın gayretleriyle bir yıl sonra New York’ta, müzakereler yapıldıysa da yine bir uzlaşma sağlanamadı. Bu kez Rauf Denктаş, Birleşmiş Milletler’in yeni Genel Sekreteri Boutros Gali’nin çabalarıyla başkanlık seçimini kazanan Yorgo Vasiliu ile bir araya geldi. 1992 yılında yapılan görüşmelerde, Gali’nin masaya koyduğu, Türk tarafına % 28,2 oranında toprak bırakan ve Güzelyurt’un da Rum tarafına aidiyetini gösteren şeklini Rauf Denктаş kabul etmedi. İkinci turdaysa “Gali fikirler dizisi” olarak anılan çözüm planı taraflara sunuldu. Aynı yılın Ekim ayındaki üçüncü turda, her iki tarafın da fikir farklılığı olduğu için “görüşlerin yakınlaştırılması” çabalarından vazgeçildiği belirtildi.⁹¹

Kommunist, 1 Ağustos 1974.

90 Kommunist, 20 Kasım 1974.

91 NTV, “Kıbrıs Görüşmelerinin 33 Yıllık Tarihi”, <http://arsiv.ntv.com.tr/news/122654.asp> (Erişim 9.05.2016).

Sonuç

Türkiye, dış politika çizgisinde İkinci Dünya Savaşı sonrası çift kutuplu sistemin iki devleti olan ABD ve Sovyetler Birliği arasında kalmış ve tercihini kesin bir şekilde Batı Bloku'ndan yana kullanmıştır. Bu bağlamda 1952'de Türkiye NATO üyesi olmuş ve ABD yanında yer almıştır. NATO'ya üye olan Türkiye, ABD'nin bir müttefikine dönüşmüştür. ABD'ye yapılan ilk resmi ziyaret de bunun en açık delilidir.⁹² Bu ziyaret iki ülke arasında politik ve iktisadi ilişkilerin gelişmesi için de başlangıç olmuştur.⁹³

Türkiye-ABD ilişkilerinin olumlu düzeyde ilerlemesi SSCB'nin Türkiye'ye temkinle bakması ve Kıbrıs meselesinde Rum tarafından yana yer almasına neden olmuştur.

Kıbrıs meselesinde Türkiye'nin daha aktif bir politika yürütmesiyle beraber SSCB Kıbrıs konusunu ana gündemi haline getirmiştir. Petro döneminden beri "sıcak denizlere inmek ve Boğazlara sahip olmayı" hedefleyen SSCB için Kıbrıs, stratejik bakımdan önemli bir mevki idi. Bu amaçla II. Dünya Savaşı döneminde komünist Rumları Kıbrıs'a yerleştirerek Sovyet yanlısı bir yönetimin gelmesi için çaba sarf etmiştir.

Demokrat Parti temsilcisi Adnan Menderes döneminde ABD'ye karşı Sovyetlerle yakınlaşma çabaları, 27 Mayıs 1960 askeri darbe süreciyle birlikte sona ermiştir. Her darbe sürecinde olduğu gibi bu darbe ile Türkiye'de demokrasi baltalansa da durum ABD ile ilişkileri çok fazla etkilememiş ve tam tersine bu dönemde sıkı ilişkiler yaşandığı görülmüştür. Hatta Demokrat Parti ile çelişen politikalardan dolayı ABD'nin bu darbeye etkin bir güç olduğu dahi ileri sürülmüştür. Darbeden on beş gün sonra ABD Başkanı Eisenhower, Devlet Başkanı Cemal Gürsel'e tebrik mektubu göndermiştir⁹⁴

"Johnson Mektubu", Türkiye ve ABD ilişkilerinde Kıbrıs meselesi nedeniyle ilk kırılma noktası olmuş ve "Anti Amerikan" hareketler görülmeye başlanmıştır. Türkiye NATO ile ilişkilerini gözden geçirmeye başlamıştır.⁹⁵ Bu mektup sonrasında Türkiye dış politika vizyonunu da değiştirmiştir. Çok boyutlu bir politika geliştirerek Batılı devletler dışında Ortadoğu ve Doğu Bloku ülkeleri ile iyi ilişkiler geliştirmek için çaba harcamıştır. Özellikle 60'lı ve 70'li yıllarda Kıbrıs meselesi yüzünden yalnız kalan Türkiye için dış politikasından multi-vektörel bir açılım süreci başlamıştır. Bu yıllarda Türkiye - SSCB ilişkilerinde normalizasyon dönemi başlamıştır. İki ülke arasından ticaret antlaşmaları imzalanmıştır. Fakat iki ülke arasındaki yakınlaşma ve barış içinde yaşama

92 James Edward Owerwine, *Dynamics of Decision-Making in Turkish Foreign Policy 1961-1980*, (yayınlanmamış doktora tezi), University of Wisconsin, Madison, 1987, s. 102.

93 George S.Harris, *Turkey Coping with Crisis*, Westview Pres, London, 1985, s.193

94 Kurban ve Derman, *A.g.m.*, s.39-40.

95 James Edward Owerwine, *Dynamics of Decision-Making in Turkish Foreign Policy 1961-1980*, (yayınlanmamış doktora tezi), University of Wisconsin, Madison, 1987, s. 102.

süreci bir yandan da Sovyet tehdidine karşı Batı ittifakını da sürdürmesine neden olmuştur. .

Zürih ve Londra Anlaşmalarıyla Kıbrıs'ta Türkiye'nin yeniden söz sahibi olmasını Türk Dış Politikasının başarısı olarak da değerlendirmek mümkündür. Öyle ki adadaki nüfusu Rumlara nazaran daha az olan Türk toplumu yönetimde söz sahibi olmuştur. 1974'te gerçekleşen "Kıbrıs Barış Harekâtı" neticesinde tüm dünyanın ilgisi bu bölgeye yönelmiştir. Sovyet kamuoyunda "Barış Harekâtı" farklı şekilde yorumlanmıştır: "Türkiye'nin Kıbrıs'a ilk müdahalesi doğru bir hamle olarak algılanırken ikinci müdahalesi neden resmen istilacı şeklinde gösterilmiştir?" Oysa Türkiye'nin garantör devlet yaptığı ilk harekât ne kadar haklı ve hukuki ise ikincisi de de o kadar haklı ve hukukidir. Ancak SSCB bu meseleyi kendi çıkarlarına göre yorumlamıştır. SSCB'nin Kıbrıs ve Türkiye konusundaki politikaları zaman-zaman değişiklik gösterse de Batı Bloku ve NATO'ya karşı izlediği politika hiçbir zaman değişmemiştir. Eski Rus Çarlığı, SSCB ve onun halefi Rusya Federasyonu'nun sıcak denizlere inme politikası, temel hedef olma özelliğini sürdürmüştür. Kıbrıs meselesine de bu hedef doğrultusunda stratejik çıkarlar gereği bakmıştır.

Kıbrıs meselesinde taraf ülke durumunda olan İngiltere ve Yunanistan dışında ABD ve SSCB de doğrudan konuya müdahil olunca Türkiye'nin Kıbrıs Politikası açısından bu iki ülke önem arz etmiştir. Özellikle 1960'ların ortalarından ve 1974 yılı arasındaki süreçte "Kıbrıs Sorunu" Türkiye'nin en temel meselesidir. Kıbrıs sorunu Türk Dış Politikasındaki temel kırılma noktasıdır ve dış politika vizyonu bu bağlamda şekillenmiştir diyebiliriz.

Batılı devletler, Ada'da yaşanan şiddet olaylarına Türklerin zulme uğramasına ve Rumlara göre daha asgari koşullarda yaşamalarına göz yummuşlardır. Kıbrıs sorunu Batılı devletlerce Kıbrıs'ın kendi dahili meselesi kabul edilmiş ve hiç müdahale edilmemiştir. Askeri Barış Harekâtı "Enosis" için "Kıbrıs'ı bölen işgal altına sokan bir dış müdahale" şeklinde algılanmıştır. Harekat sürecine karşı tepkisiz kalan Batılı devletler harekat sonrası eleştiren bir "ortak görüş" yayınlamışlardır. Buna göre; "Kıbrıs'taki durum sadece Yunanistan'ı değil bütün Avrupa'yı ve bütün dünyayı ilgilendirmektedir." şeklinde ifade edilmiştir.

Türkiye, Amerika'nın tüm tepkisine ve önleyici hareketlerine rağmen Kıbrıs Askeri Harekatından vazgeçmemiştir. Türkiye'nin bu tavrı ABD, AB ve NATO ilişkilerini olumsuz etkilemiş ve bu süreç sonrası ABD silah ambargosu uygulamıştır. Bu ambargo ise tek bir devlete bağlı olmakla Türkiye'nin kendi güvenliğini ne derece tehlikeye attığını ispatlamış ve askeri gücünü zayıflatmıştır.⁹⁶ Fakat aynı zamanda kararlı tutumundan vazgeçmeyen Türkiye Kıbrıs meselesi ile bağımsız politika geliştirmeyi başarmış ve bütün dünyaya da bunu göstermiştir.

96 George S.Harris, *Turkey Coping with Crisis*, Westview Pres, London, 1985, s.193.

Sonuç olarak Kıbrıs sorununun ortaya çıkmasıyla birlikte uyguladığı Kıbrıs siyaseti nedeniyle Batılı müttefiklerinden yeterli desteği bulamayan Türkiye'nin, Soğuk Savaş döneminde izlemeye başladığı tek yönlü ve ABD yanlısı NATO'ya endeksli dış politikası değişmiş ve daha dengeli, multi-vektörel bir dış politika izlemeye başlamasına sebep olmuştur. Batı kanadında yer almakla birlikte ülke menfaatine aykırı tutumda farklı bir politika yürütmeyi ve buna özgü bir strateji belirlemeyi hedeflemiştir. Kıbrıs politikası bu stratejiye iyi bir örnektir.

Kıbrıs Türkleri, Kıbrıs meselesinde Türk Dış politikasında uygulanan kararlı tutum ve destekten aldığı güçle Anadolu'yu anayurdu şeklinde kabul etmiş Rumlardan gördüğü her türlü baskıya karşı da Türkiye'yi anavatan ve bir kurtarıcı olarak görmüştür. Türkiye de Barış Harekâtı ile de "yavru vatan" şeklinde nitelendirdiği Ada'ya ve Kıbrıs Türklerine arka çıkmıştır.

KAYNAKÇA

I. Arşiv Kaynakları

- Başbakanlık Cumhuriyet Arşivi, B.C.A. 030 018 01 02 31 9 58 32.
Başbakanlık Cumhuriyet Arşivi, B.C.A. 030 018 01 02 31 9 58 33.
Başbakanlık Cumhuriyet Arşivi, B.C.A. 030 018 01 02 31 9 58 33 32 31.
Başbakanlık Cumhuriyet Arşivi, B.C.A. 030 18 01 02 178 34 3.
Başbakanlık Cumhuriyet Arşivi, B.C.A. 030,01 / 133.862.9
Başbakanlık Cumhuriyet Arşivi, B.C.A., 030,01 / 37.226.7

II. Süreli Yayınlar

- Adalet*, 20 Eylül 1967, "Demirel'i Moskova'da Kosıgin Karşıladi".
Akşam, 21 Eylül 1967, "Türk-Sovyet Görüşmeleri Başladı".
Cumhuriyet, 21 Aralık, 1967, "Kosıgin: Sorunlarımızı Aramızda Çözmeliyiz".
Cumhuriyet, 13 Kasım 1969, "Sunay'ı Moskova'da Podgorny ve Kosıgin Karşıladi".
Cumhuriyet, 21 Kasım 1969. "Sunay, Brejnev ile Program Dışı Görüştü".
Cumhuriyet, 13 Nisan 1972, "Rusya, Feshettiği 1925 Antlaşmasının Yenilenmesini İstedi".
Cumhuriyet, 24 Ağustos 1974, "Sovyetlerin Kıbrıs Konferansı Önerisine Ankara'da Tepki: Masaya Ancak Garantör Devletlerle Otururuz!".
İzvestiya, 6 Nisan, 1967, No:81, "Amerikano-Turetskie Pregovori".
İzvestiya, 28 Nisan 1967, No:100, Şarifov A., "Trezvie Golosa".
İzvestiya, 21 Kasım, 1969, No:275, "Beseda L.İ.Brejneva s Dj.Sunaem".
Kommunist, 13 Temmuz 1974.
Kommunist, 17 Temmuz 1974.
Kommunist, 18 Temmuz 1974.
Kommunist, 21 Temmuz 1974.
Kommunist, 26 Temmuz 1974.
Kommunist, 1 Ağustos 1974.
Kommunist, 2 Ekim 1974.

Kommunist, 3 Ekim 1974.

Kommunist, 20 Kasım 1974.

Milliyet, 16 Nisan 1972, Sami Kohen, "Sovyet Başkanına Bizi Taciz Eden Konular Anlatıldı".

Milliyet, 31 Ağustos 1955

Pravda, 18 Şubat 1970, No:49, "Zayavlenie TASS".

Pravda, 12 Nisan 1972, No:103, A.Vasilyev, V.Ovçinnikov, "Na Turetskoy Zemle".

Pravda, 21 Kasım 1969, "Beseda L.İ.Brejneva s Dj.Sunaem".

III. Kitaplar

ADAMS, Thomas and J. Arvin Cottrell; *Cyprus Between East and West*, Baltimore, John Hopkins Press, 1968.

ARMAOĞLU, Fahir, *20. Yüzyıl Siyasi Tarihi, (cilt 1-2:1914-1995)*, Alkım, İstanbul, 2004.

ATTALIDES, A. Micheal; *Cyprus, Nationalism and International Politics*, New York, St. Martin's Press, 1979.

AYDOĞDU, Ahmet, *Kıbrıs Sorunu Çözüm Arayışları-Annan Planı ve Referandum Süreci*, Ankara, 2004.

COULOUMBİS, Theodore A, *The United States, Greece and Turkey: the Troubled Triangle*, New York, Praeger, 1983.

ERHAN, Çağrı, *Türk-Amerikan İlişkilerinin Tarihsel Kökenleri*, 1. Baskı, Remzi Kitabevi, Ankara, 2001.

GASIMLI, Musa, *Türkiye-Sovyet Sosyalist Cumhuriyetler Birliği İlişkileri (1960-1980)*, Türkçeye aktaran Alpertunga Altaylı, Ankara, 2013.

GAZİOĞLU, Ahmet, *Enosis Karşı Taksim ve Eşit Egemenlik*, Kıbrıs Araştırma Merkezi Yayınları, Ankara, 1998.

HARRIS, George S., *Turkey Coping with Crisis*, Westview Pres, London, 1985.

HAKERİ, Bener Hakkı *Başlangıcından 1878'e dek Kıbrıs Tarihi*, KKTC Milli Eğitim ve Kültür Bakanlığı Yayınları, No: 28, Ankara 1993.

HATİPOĞLU, Murat, *Yunanistan'daki Gelişmelerinin Işığında Türk-Yunan İlişkilerinin 101 Yılı (1821-1922)*, Türk Kültürünü Arş. Ens. Yay., Ankara 1988.

KÜRŞAT, Fikret ve diğerleri, *Belgelerle Kıbrıs'ta Yunan Mezalimi*, Kutsun Yayınevi, İstanbul 1978.

MANİSALI, Erol, *Dünden Bugüne Kıbrıs*, Yenigün Haber Ajans Basın ve Yayıncılık, İstanbul 2002.

Olaylarla Türk Dış Politikası (1919-1995), Siyasal Kitabevi, Ankara, 1996.

- ORAN, Baskın, (Ed.), *Türk dış politikası: 1919-1980*. (6.Basım), İletişim, İstanbul, 2002.
- ÖZARSLAN, Bahadır Bumin, *Uluslararası Hukuk Açısından Kıbrıs Sorunu ve Avrupa Birliğinin Yaklaşımı*, İstanbul, 2007.
- SÖNMEZOĞLU, Faruk, *Türk Dış Politikası*, Der Yayınları, İstanbul, 2006.
- STERN, Laurence, *The Wrong Horse: The Politics of Intervention and the Future of American Diplomacy*, Times Books, New York, 1977.
- TARAKÇI, Mustafa, *Kıbrıs Barış Harekatı*, Hiperlink Yay., İstanbul 2010.
- TOLUNER, Sevin, *Kıbrıs Uyuşmazlığı ve Milletlerarası Hukuk*, İstanbul, 1977.
- TRUXANOVSKİY, Vladimir Grigorevich, *Letopis Sovetskoy Vneshney Politiki 1917-1967*, 1968.
- USLU, Nasuh, *Türk -Amerikan İlişkileri*, 21. Yüzyıl Yayınları, Ankara, 2000.
- ÜLMAN, Haluk, *Türk-Amerikan Diplomatik Münasebetleri (1939-1947)* Sevinç Matbaası, Ankara, 1991.

IV. Makaleler

- ATAN, Atilla, "Kıbrıs, Belgelerle Türk Tarihi Dergisi (Dün/Bugün/Yarın), Sayı:33, İstanbul 1986, s.55-58.
- ALBAYRAK, Mustafa, "Türkiye'nin Kıbrıs Politikaları (1950-1960)", *Atatürk Araştırma Merkezi Dergisi*, Sayı: 46, Cilt: XVI, Ankara 2000, ss.249-275.
- BRANDS, H. W. J "America Enters the Cyprus Tangle 1964", *Middle Eastern Studies*, Vol 23, 1987, ss.350-355.
- ERHAN, Çağrı, "ABD ve NATO'yla İlişkiler", içinde *Türk Dış Politikası Kurtuluş Savaşından Bugüne Olgular, Belgeler, Yorumlar* 1.Cilt, ed. Baskın Oran, İstanbul, İletişim Yayınları, 2002, ss. 687-689.
- FIRAT, Melek M., "Kıbrıs Sorunu'nun Türk Dış Politikasına Etkileri (1955-1997)", *Çağdaş Türk Diplomasisi 200 Yıllık Süreç (15-17 Ekim 1997 Ankara Sempozyuma Sunulan Bildiriler)*, Türk Tarih Kurumu Yayınları, Ankara 1999, ss.554-557.
- KALYON, Levent, "Truman Doktrini Üzerine Bir Analiz" *Güvenlik Stratejileri Dergisi*, Haziran, 2010, s. 290-332.
- KURBAN, Vefa & DERMAN, Giray Saynur, "Türkiye'nin SSCB ve ABD ile İlişkileri 1960-1980", *Süleyman Demirel Üniversitesi, Fen-Edebiyat Fakültesi, Sosyal Bilimler Dergisi*, Ağustos, 2015, Sayı 35, ss.19-46.
- ÖKSÜZ, Hikmet, "Lozan'dan Sonra Kıbrıs Türkleri'nin Anavatana Göçleri", *Tarih ve Toplum*, İletişim Yayınları, Temmuz 1999, s. 35.

ÖKSÜZ, Hikmet, "Kıbrıs Meselesi'nin En Zor On Yılı'nın Dış Basında Yansımaları (1950-1960)", *Türk Yurdu*, Sayı 291, Kasım 2011, <http://turkyurdu.com.tr/1733/kibris-meselesi-nin-en-zor-on-yilinin-dis-basinda-yansimalari-1950-1960.html> (Erişim 01.05.2016)

TALU, Ömer, "Kıbrıs Sorunu ve Türkiye -AB İlişkileri", <http://www.abhaber.com/kibris-sorunu-ve-turkiye-ab-iliskileri/> (Erişim 29 Aralık 1914)

TELLAL, Erel, *Sovyet Dış Politikası ve Gromiko, Ankara Üniversitesi SBF Dergisi*, 2007, cilt, 62, ss. 349-377.

VATANSEVER Müge, *Kıbrıs Sorununun Tarihi Gelişimi, Dokuz Eylül Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi Cilt: 12, Özel Sayı, 2010, s. 1497.*

V. Tezler

DEMİRDAŞ, Ali, *11 Eylül Sonrası Türk Amerikan İlişkileri*, Süleyman Demirel Üniversitesi Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Isparta, 2009.

YILMAZ, Gökhan, *Türkiye Cumhuriyeti Hükümetleri Programlarında Dış Politika (1920-1980)*, Gazi Üniversitesi Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Ankara 2006.

SOWERWINE, James Edward, *Dynamics of Decision-Making in Turkish Foreign Policy 1961-1980*, (yayınlanmamış doktora tezi), University of Wisconsin, Madison, 1987.

VI. Ansiklopediler

Azerbaycan Sovyet Ansiklopedisi, ACE, "Gromiko" maddesi, Cilt 3, Bakü, 1979, s. 246.

Bolşaya Sovetskaya Ensiklopediya, Vneshnyaya Politika Sovetskogo Soyuza i Mejdunarodnie Otnosheniya, Sbornik Dokumentov, 1974.

EKLER

EK 1: T.C. Başbakanlık Kanunlar ve Kararlar Tetkik Dairesi Kararnamesi¹

T. C.
BAŞBAKANLIK
KANUNLAR VE KARARLAR TETKİK DAİRESİ

KARARNAME

Sayı: 6/3199

Eki

Kıbrıs meselesi hakkında görüşmelerde bulunmak maksadiyle Amerika Birleşik Devletleri Başkanı Johnson'un vaki daveti üzerine Başbakan İsmet İnönü'nün, eşi Bayan İnönü ve Özel Kalem Müdürü Necdet Calp ile Özel Doktor Prof.Zafer Paykoç'un Vaşington'a gitmeleri ve bu görüşmelere katılmak üzere Dışişleri Bakanı Feridun Cemal Erkin, Millet Meclisi Dışişleri Komisyonu Başkanı Prof. Dr.Nihat Erim, Dışişleri Bakanlığı Genel Sekreter Siyasal Yardımcısı özel görevli Büyükelçi Halkı Bayülken, Tuğgeneral Turgut Sunalp, Dışişleri Bakanlığı Başhukuk Müşaviri Prof.Dr.Suat Bilge ve Güvenlik Memuru B.Nâzım Gürtekin'in de Vaşington'da bulunmaları ve heyetin yapacağı büro, taşıt ve sair temsil masraflarının kabulü; Dışişleri Bakanlığınının 19/6/1964 tarihli ve 114.109/Pr.-238 sayılı yazısı üzerine, Bakanlar Kurulunca 20/6/1964 tarihinde kararlaştırılmıştır.

[Signature]
CUMHURBAŞKANI

Başbakan	Devlet Bakanı ve Başb. Yardımcısı	Devlet Bakanı	Devlet Bakanı
<i>[Signature]</i>	<i>[Signature]</i>	<i>[Signature]</i>	<i>[Signature]</i>
Devlet Bakanı	Adalet Bakanı	Millî Eğitim Bakanı	İçişleri Bakanı
<i>[Signature]</i>	<i>[Signature]</i>	<i>[Signature]</i>	<i>[Signature]</i>
Maliye Bakanı	Millî Eğitim Bakanı	Bayındırlık Bakanı	Ticaret Bakanı
<i>[Signature]</i>	<i>[Signature]</i>	<i>[Signature]</i>	<i>[Signature]</i>
Güm. ve Tekel Bakanı	Tarım Bakanı	Ulaştırma Bakanı	Çalışma Bakanı
<i>[Signature]</i>	<i>[Signature]</i>	<i>[Signature]</i>	<i>[Signature]</i>
Emirji ve Tabii Kay. Bakanı	Turizm ve Tanıtma Bakanı	İmar ve İskân Bakanı	Köy İşleri Bakanı
<i>[Signature]</i>	<i>[Signature]</i>	<i>[Signature]</i>	<i>[Signature]</i>

030 18 01 178 34 3

Dosya No :
105-4
846

1 Türkiye Cumhuriyeti Başbakanlık Cumhuriyet Arşivi B.C.A., 030 18 01 02 178 34 3

EK 2: T.C. Başbakanlık Kanunlar ve Kararlar Tetkik Dairesi Kararnamesi²

T. C.
BAŞBAKANLIK
KANUNLAR VE KARARLAR TETKİK DAİRESİ BAŞKANLIĞI

KARARNAME

Sayı: 7/ 829

Kıbrıs konusunda Birinci Cenevre Görüşmeleri sırasında henüz halledilememiş olan bazı askeri konularla Kıbrıs'ta anayasal nizamın tesisine dair sorunların müzakeresini teminen Hükümetimizi temsilen ve delege olarak Dışişleri Bakanı Prof.Dr.Turan Güneş'in başkanlığında ilişik listede adları ve görevleri yazılı kişilerden kurulu bir heyetin Cenevre'ye gönderilmesi; Dışişleri Bakanlığının 7/8/1974 tarihli ve SİGM (SİYD)740.430/ 1336 sayılı yazısı üzerine, Bakanlar Kurulunca

Eki 1 7 / 8 /1974 tarihinde kararlaştırılmıştır.

CUMHURBAŞKANI

-3-

Başbakan	Devlet Bakanı Başbakan Yrd.	Devlet Bakanı	Devlet Bakanı	Devlet Bakanı	
Adalet Bakanı	Millî Savunma Bakanı	Dışişleri Bakanı	Dışişleri Bakanı	Maliye Bakanı	
Millî Eğitim Bakanı	Başındalık Bakanı	Ticaret Bakanı	Sağ. ve Sos. Y. Bakanı	Güm. ve Tekel Bakanı	
İçişleri Bakanı	Ulaştırma Bakanı	Çalışma Bakanı	Saray ve Tek. Bakanı	En. ve Tab. Kay. Bakanı	
Tar. ve Hay. Bakanı	Turizm ve Tan. Bakanı	İçişleri ve İskân Bakanı	Kıy. İşleri ve Koop. Bakanı	Orman Bakanı	Genç. ve Spor Bakanı

Dosya No: 100-51

12/12

EK 3: Dışişleri Bakanlığında Kıbrıs'la ilgili görüşmelere katılacak heyet hakkında yazı.³

T.C.
DIŞİŞLERİ BAKANLIĞI

SİGM (SİYD) Gn.Md.

Sayı: 740.430/1336

Ankara

Konu: Kıbrıs'la ilgili görüşmelere
katılacak Heyetimiz Hk.

7/8/1974

BAŞBAKANLIĞA

Kıbrıs konusunda Birinci Cenevre Müzakereleri sırasında henüz halledilememiş olan bazı askeri konularla Kıbrıs'da anayasal nizamın tesisine dair sorunların müzakeresini teminen 8 Ağustos 1974 tarihinden itibaren Cenevre'de yapılacak görüşmelere Dışişleri Bakanı Prof.Dr. Turan Güneş'in başkanlığında isim ve sıfatları ilâşik listede kayıtlı heyetin Hükümetimizi temsilen katılması öngörülmektedir.

Sözkonusu toplantılar sırasında Sayın Bayan Turan Güneş de eşine refakat edecektir.

Bu husus takdirlerine ıktiran ettiği takdirde gerekli Bakanlar Kurulu Kararının istihsalini müsaadelerine arz ederim.

DIŞİŞLERİ BAKANI

(İmza)

Aslı gibidir
8/8/1974

2

EK 4: Dışişleri Bakanlığına gönderilen heyet listesi.⁴

197 Tarih ve 71 Sayılı
Kararnamele ekidir.

SALIN DIŞİŞLERİ BAKANININ BAŞKANLIĞINDA
CENEVREYE GİDECEK HEYET ÜYELERİ :

Prof. Dr. Halûk Ülman	İstanbul Milletvekili
İsmail Müftüoğlu	Sakarya Milletvekili
Büyükelçi Ü. Halûk Bayülken	Yüksek Müşavir
Büyükelçi Coşkun Kırca	Cenevre Daimi Delegesi
Prof. Dr. Suat Bilge	Bern Büyükelçisi
Büyükelçi Ercüment Yavuzalp	Milletlerarası Güvenlik İşleri Genel Müdürü
Tüngeneral Süreyya Yüksel	Genelkurmay Başkanlığından
Tüngeneral Kemal Yamak	Genelkurmay Başkanlığından
Ortaelçi Emel Barutçu	Kıbrıs-Yunanistan Dairesi Reisi
Prof. Dr. Orhan Aldıkaçtı	İstanbul Üniversitesinden
Prof. Dr. Gündüz Okçın	Ankara Üniversitesinden
Reşat Arın	Cenevre Daimi Delegeliği Müsteşarı
Onur Oyman	Şube Müdürü
Ömer Akbel	Ozel Kalem Müdürlüğünde Şube Müdürü
Kurtuluş Taşkent	Cenevre Daimi Delegeliğinden
Engin Ansay	" " "
Aydemir Erman	" " "
Nuri Yıldırım	" " "
Nedret Sonuparlak	Basın Yayın Genel Müdürlüğünden
Ahmet Erozan	Dışişleri Bakanlığında Üçüncü Kâtip

Bayan Güneş de eşine refakat edecektir.

03 0 16 01 02 319 58 33

3

EK 5: Ressam R. Kadimov'un Kıbrıs'la ilgili karikatürü⁵

5 Kommunist, 1 Ağustos 1974.